

Szitakötő

A kilencedik élet
Egész-ség
Erdei Cipelke
Nyelvünk részei
Mi fán terem az
ágyod térde?

Volt egyszer egy kavics
A mérges teve
Pisti és a sejtek
Nézzük együtt ...
Paul Klee képeit!

45

a kíváncsi gyerekek folyóirata

RÉSZ ÉS EGÉSZ

Sz.-Pifkó Célia > LENNÉL-E	1	Schmältz Margit > SZEDJÜK SZÉT! NÉZZÜNK BELE!	32
Kelemen Tamás > A KILENCEDIK ÉLET	2	Mészáros Blanka > A GYŰJTEMÉNY	34
Kapitány Máté > PISTI ÉS A SEJTEK	4	Laczik-Pintér Edit > GALIBA A SZÉLHIVATALBAN	36
Victor András > EGÉSZ-SÉG	6	Lipták Ildikó - Victor András > KI VAGYOK ÉN?	38
Varga Zoltán Zsolt > ERDEI CIPELKE	8	Szvetelszky Zsuzsanna > VÁROSRÉSZ ÉS VÁROS-EGÉSZ	40
Búth Emília > FŰ, FA, VIRÁG; SZÉL LAPOZTA	11	Szigeti Zoltán > A RÉSEN ÁT	42
Z. Karvalics László > A PATKÓSZEG ÉS A TÖRTÉNELEM	12	Haász János > MOST VAGYOK BAJBAN	44
Nacsinák Gergely András > KÉRŐK	14	Biró Erika > FOLYÓFIÓKA	44
Somfai Anna > SZUPERCSAPAT	16	Polgár Teréz Eszter > ORMÁNYZÁS	45
Jámborné Balog Tünde > MI FÁN TEREM ÁNGYOD TÉRDE?	18	Pánti Irén > ECC-PECC, KIMEHETSZ!	46
Guti Csaba > FALUSI CSODA	20	Bodoni Csege > KEREKEDŐ KIRAKÓ	48
Inczédy Tamás > A MÉRGES TEVE	22	Szabó Attila > VOLT EGYSZER EGY KAVICS	borító3
Nézzük együtt... PAUL KLEE KÉPEIT!	24	SZITAKÖTŐ IRODALMI KALANDTÁBOR	borító4
Hollós Máté > Rész? Egész? EGeRÉSZ?	26	illusztrációk > Láng Anna, Benedek Virág, Pap Kata,	
Reszler Gábor > MOTTÓ A KUPOLÁN	28	Moldován Mária, Török Eszter, Macsinka Zsolt	
Parapatics Andrea > NYELVÜNK RÉSZEI	30		

Szerkesztők > Horgas Judit, Levendél Júlia
 Grafikai tervezés > René Margit, Pákozdi Ferenc
 Főmunkatárs > Szirmai Panni
 Olvasószerkesztő > Bognár Anikó
 Kiadja > a Liget Műhely Alapítvány
 Szerkesztőség címe > 1122 Budapest, Kíssvábhegyi út 4-6.
 E-mail > info@szitakoto.com
 Internet > ligetmuhely.com/szitakoto

Támogató > Nemzeti Tehetség Program, Zöld Forrás,
 Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Nemzeti Kulturális Alap
 Partner > Tessloff Babilon Kiadó
 Nyomdai kivitelezés > Keskeny és Társai 2001 Kft. ISSN 1789-4972
 Terjeszti > a Lapker Zrt > Előfizethető közvetlenül a kiadónál,
 a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a HELIR-nél
 (1089 Budapest, Orczy tér 1.)
 Előfizetési díj egy évre > 3780 Ft | Megjelenik negyedévente

RÉSZ és EGÉSZ

Lennél-e

Ha egy szelet pizza volnék, lennél-e a sajtom?
Hogyha felnőtt férfi volnék, lennél-e a bajszom?
Ha egy versenyautó volnék, lennél-e a kormány?
Hogyha csokitorta volnék, lennél hab a tortán?
Ha egy számítógép volnék, lennél-e az egér?
Hogyha én egy nagy polc volnék, lennél rajta regény?
Ha egy állólámpa volnék, lennél-e a körte?
Hogyha kör volnék egy lapon, lennél-e a görbe?
Ha én egy zsebóra volnék, lennél-e a láncom?
Hogyha fodros szoknya volnék, lennél-e a ráncom?
Ha egy meleg sapka volnék, lennél-e a pompom?
Hogyha én egy mondat volnék, lennél-e a pontom?
Ha a naprendszerünk volnék, lennél-e a Napom?
Hogyha én egy kotta volnék, lennél-e a dalom?
Ha egy malacpersely volnék, lennél benne érme?
Hogyha én az élet volnék, lennél-e a része?

SZ.-PIFKÓ CÉLIA

A kilencedik élet

Matulászné, a boszorkány egész délután egy egeret üldözött. Általában nem volt baja az egerekkel, felőle aztán nyugodtan rágcsálhattak akármit, legfeljebb olyasmibe harapnak, amit megbánnak. Egy boszorkány konyháján bőven akad efféle. Ez a szemtelen egér azonban ellopta Matulászné mindent látó tyúkszemét.

A kis tolvaj el is bújt valahova, a boszorkány pedig dörzsölgethette fájós derekát. Ekkor észrevette a küszöbén ülő fekete macskát.

- Hahó! Hát te ki vagy?

- Cicovics vagyok, a Macskakirály - felelte az méltóságteljesen.

- Üdvözlöm felségedet. Bár úgy rémlik, mintha már találkoztunk volna. Felséged egy időben az én házimacskám volt, igaz?

- Meglehet - húzta el a száját Cicovics.

- És akkor még Bolhásnak hívtalak, nemde?

- Hagyjuk a múltat! - fújta a Macskakirály.

- Hagyjuk! - mondta a boszorkány. - Mit tehetek érted?

- Unom a királyságot, fárasztanak az udvari ügyek. Elindultam hát, hogy megkeressem, ami hiányzik.

- És mi lenne az?

- A kilencedik életem.

- Nahát - mondta Matulászné -, már ilyen idős vagy?! És miért éppen hozzám jöttél? Újra egy boszorkány macskája szeretnél lenni?

Cicovics jól láthatóan megborzongott.

- Isten őrizz! - nyávogta. - Egy macska sose élje kétszer ugyanazt az életet! Voltam macska

varázslónál, voltam macska boszorkánynál.
Segítettem királyfikát, megmentettem
hercegnőket. Egyszer mindegyik elég volt. És a
kilencedik életnek nagyon különlegesnek kell
lennie! A többi nyolc semmit se ér, ha a kilencedik
nem a legtökéletesebb!

- Értem. És mégis mit vársz tőlem?

- Adj tanácsot, hogyan éljek méltó életet!

Matulászné felsóhajtott. Mit találjon ki ennek
a macskának? Pont most kell beállítania, amikor ő
egész nap... Egész nap egy egeret üldözött! Hoppá!
Óvatosan körbenézett. Az egér újra előbújott, az
ablakpárkányon pislogott, kis mancsai közt ott a
tyúkszem.

A boszorkány elmosolyodott.

- Idehallgass, Cicovics! Látod azt az egeret
a párkányon?

- Látom - felelte a macska, fél szemmel
odasandítva. - Mi van vele?

- Nem közönséges egér. Ő az Egér, Akit Még
Senki Sem Fogott Meg. Igazán méltó feladat lenne a
kilencedik életedre épp őt elkapnod.

A macska laposan pislogott Matulásznéra.

- Te átversz engem, boszorkány. Ez csak egy egér.

- Nem tudhatod, amíg nem próbálsz meg elkapni.

Ekkor az egér, mintha csak értette volna, hogy
róla beszélnek, fogta magát, meg a mindent látó
tyúkszemet, és kiugrott az ablakon.

- Nem mész utána? - kérdezte Matulászné. -
Még senki se kapta el.

Cicovics, a Macskakirály habozott. Aztán felbor-
zolta szőrét, nyávogott egyet, és követte az egeret.

Ma is üldözi, ha el nem kapta.

KELEMEN TAMÁS

Pisti és a sejtek

LÁNG ANNA rajzai

Apró szálak nőnek ki belőlünk, amiktől leginkább pókra hasonlítottunk. Nem vagyunk olyan kis gömböcök, mint a vörösvérsejtek, akiket egymás között kölesgolyónak csúfolunk. Mi idegsejtek vagyunk. Titokzatos, büszke teremtmények. Egymásba kapaszkodunk, és pályákat alkotunk. matthewMi mozgatunk, mi irányítunk. Belőlünk épül az agy, mi uraljuk a fejet. A fej gazdáját egyébként Pistinek hívják. És mivel mi, idegsejtek, rendkívül kedves népek vagyunk, Pistike is rendkívül kedves gyerek.

Az irányítás pillanatait borzongásnak nevezzük. Ilyenkor áramütésszerű vibrálás indul el a láncunkon, és úgy fut végig rajtunk, mint egy hideg fuvallat. A borzongás eredményeképpen Pisti elmosolyodik, két gombóc fagyit kér, belerúg a focilabdába, jelentkezik, ha tudja a választ, megöleli a testvérét, miután kibékültek. Mondom, csupa szép, csupa kedves dolog.

Ezért nem tudjuk mivel magyarázni a változást! Pistike változását. Mert egyenként, vagyis külön-külön továbbra is ugyanazok a jóra való idegsejtek vagyunk, ugyanazok a szelíd és büszke teremtmények. De mostanság, amint összekapaszkodunk, amint végigfut sorainkon a borzongás, Pistike valami szörnyű dolgot művel. Verekedik a szünetben. Nem fogad szót a szüleinek. Csal a kártyában. Felesel a tanárokkal. Igaz, van még egy változás. Néha fest. Csodálatos képeket.

De ezt leszámítva... Szörnyű a helyzet.

Nem tudunk mit kezdeni vele. A szülei és tanárai sem tudnak. Pistike nem képes beilleszkedni, állítják gondterhelten. Pistike kilóg a sorból. Az osztályfőnöke szerint Pistike olyan lett, mint egy rossz alkatrészes. Ki kell vizsgálni. Meg kell gyógyítani!

Így aztán Pistit gyógyítani kezdik. Fegyelmet tanul. Rákiáltanak, fenyegetik, zsarolják. Nem ehét édességet. Nem mehet ki focizni. Nem találkozhat a barátaival. Hosszas, kitartó munkával megnevelik. Pistike egy ideig még küzd, egy darabig még folytatja a rendetlenkedést, és amikor dühös vagy szomorú, fest. Csodálatos képeket. Aztán, szerencsére, alulmarad.

Azóta csak ücsörög a szobájában. Mi pedig végre-valahára pihenünk. Igazán megérdemeltük. Alig van dolgunk. Néha-néha egy erőtlen borzongás átsiklik rajtunk, Pistike ilyenkor fogja a tollat, és engedelmesen megcsinálja a leckét, és jónapotallal köszön csókolom helyett, és odafigyel, hogy ne csámcsogjon evés közben, és nem emeli fel a hangját.

Megkönnyebbülten jelenthetjük ki, hogy Pistike újra kedves gyerek. Szófogadó és csinos, sosem gyűrött az inge, sosem piszkos a nadrágja.

Kár, hogy már nem fest. De jobb neki így. Hisz olyan, mint bárki más. Éppen olyan.

KAPITÁNY MÁTÉ

Egész-ség

A gépeknek alkatrészei vannak, a városoknak városrészei, a Földnek földrészei. A Tej-útrendszer csillagrendszerekből áll, a Naprendszer - a Napon kívül - bolygókból és holdakból, a hegyek kövekből, a jégcsap vízmolekulákból, a molekulák atomokból, az atomok pedig elemi részecskékből. Minden egész részek összessége.

Így van az emberi testtel is. A mi testrészeink: fej, nyak, törzs és végtagok. A törzsünkön belül is különböző részeink vannak, amelyeket szerveknek nevezünk, például szív, tüdő, máj, gyomor. És ha még tovább megyünk, látjuk, hogy a szívünk is részekből áll: van négy ürege, azokat határoló izmos fala, az üregek között pedig válaszfalak és billentyűk, amelyek a vér áramlását szabályozzák. És még tovább: a szív fala is részekből áll, hajszálvékony izomrostokból, idegekből, vérerekből. Ráadásul itt sincs vége, hiszen a vérnek is vannak alkotórészei: vörösvérsejtek, amelyek az oxigént szállítják a sejtekhez; fehérvérsejtek, amelyek a kórokozók ellen védenek; és persze a vér nagy része víz, ezernyi benne oldott anyaggal, például a sejtek működéséhez szükséges tápanyagokkal, főként szőlőcukorral.

Milyen kapcsolatban állnak a test részei? A fejünknek - pontosabban az agyunknak - az a feladata, hogy szervezze a többi szerv

működését. A kezünknek, hogy a szájunkba tegye a falatot, a lábunknak, hogy elvigyen valahova. A fogainknak, hogy aprítsák az ételt, a gyomrunknak, hogy megemészsze. Az agy nem tud mozogni, a gyomor nem tud szervezni, a láb nem tud emészteni. Mindegyiknek megvan a saját feladata, és egyik sem boldogulna a többi nélkül. Az agy csak akkor működik, ha elegendő szőlőcukrot szállít oda a vér. Ahhoz meg az kell, hogy a lábunk odavigyen az asztalhoz, a kezünk a szánkba tegye a falatot, a gyomrunk megemészsze a táplálékot, a lebontott táplálékból származó szőlőcukor a vérbe kerüljön, s azt a szív eljuttassa az agyba.

Az egész (ebben az esetben a tested) a részek (vagyis a testet alkotó szervek) együttműködésének eredménye. Az egész csak akkor működik jól, ha minden rész beleadja a magáét. És viszont: minden rész csak akkor „üzemel” jól, ha a többi rész, s így az egész is.

Ha a szív meghibásodik, az egész test, és vele együtt a többi rész működése is leáll. Ha az orvos nem avatkozik közbe, az ember (az egész) meghal, mert a szív központi jelentőségű a részek között. Ha a füled betegszik meg, és fáj vagy nem hallasz jól, az orvos meggyógyíthatja az „elromlott” részt, s újra egészséges (egész-séges) leszel. Ha valaki vak, látás nélkül éli az életét. Egy nagyon fontos rész nem működik,

valami hiányzik az illető életéből, de ez egyáltalán nem teszi lehetetlenné – csak valamivel nehezebbé – a mindennapi működést. Ezzel a hiánnyal is teljes lehet az élete.

Nézzük meg részletesebben, mi történik az egészszel, ha egy része meghibásodik! Attól függ, mennyire hibásodott meg. Ha elesel, és lehorzsolod a térded, akkor megsérül a bőröd, de – akármennyire fáj – ebbe nem halsz bele. Idővel a seb beheged, a bőröd begyógyul, és ugyanolyan lesz, mint korábban. A szervezet kijavítja a hibát, a lehorzolt bőr újraképződik. Idegen szóval azt mondjuk erre, hogy regenerálódás. A latin kifejezést szó szerint fordítjuk, a *re* = 'újra', *generálás* = 'képezni valamit'.

Az emberi szervezet regeneráló képessége nem túl nagy. A bőr mellett fontos például a máj újraképződési képessége, de ha valakinek egy balesetben széttrancscolódik a keze, az nem nő vissza. Pedig a természetben nem ismeretlen, hogy egy elvesztett testrész újránő. A növények esetében ez gyakori. Sok olyan növény van, amelyet dugványozással is tudunk szaporítani. Levágunk róla egy ágat, beledugjuk a földbe, és az szép lassan gyökeret, majd újabb ágakat, leveleket, virágokat növeszt. Vagyis egy ágdarabból regenerálódik az egész növény.

Az állatoknál is előfordul ilyesmi. Sok gyík letöri a saját farkát, ha elkapja egy ragadozó. Míg a ragadozó a továbbra is tekerőző farkkal foglalkozik, a gyík elmenekül, és aztán újra kinő a farka. Nem ugyanolyanra, mint az eredeti volt, de mégiscsak kinő. Afrikában él két egérfaj, amelynek egyedei – ha elkapja őket egy ragadozó – szőröstől-bőröstől kibújnak a bőrükből, és csupaszon

elmenekülnek. De utána újránő az egész bőrük a szőrzettel együtt.

Még különösebbek az apró, körülbelül 1 centiméteres édesvízi hidrák és egyes tengeri férgek, amelyek arra is képesek, hogyha kettévágjuk a testüket, a felső rész két hét alatt újránöveszti a levágott alsót, az alsó rész pedig a hiányzó felsőt. És ha ezeket az ismét teljes állatkákat megint kettévágjuk, akkor megismétlődik a mutatvány. Még a hidráknál és férgekknél sokkal fejlettebb állatok között is vannak híres újránövesztők. A halak között ilyen a közkedvelt akvárium zebrahal (vagy más néven zebra-dánió), amely akkor is újránöveszti a farokúszóját, ha tucatszor levágunk belőle ollóval egy darabot. A kétéltűek között a gőte és szalamandra rokona, a mexikói axolotl híres arról, hogy többször levágott lábait is képes regenerálni.

Vajon az ember miért nem tudja ugyanígy újránöveszteni az ujját, vagy akár az egész karját, ha elvesztette egy balesetben? Biológiai vizsgálatok azt mutatják, hogy bár a sejtjeinkben megvan az újránövesztés képessége, valami gátolja azt. Ez azonban nem az ember különös szerencsétlensége, hiszen egyetlen emlősállat sem rendelkezik komolyabb regenerációs képességgel.

Elgondolkoztató, hogy mi lehet a biológiai értelme és magyarázata, hogy az emlősállatokból (s így az emberből is) eltűnt ez a képesség. Folynak a kísérletek, hogy kiderítsük: mi gátolja az ember szervezetében a regeneráció beindulását, és lehet-e bárhogyan oldani ezt. A tudomány rohamos fejlődését figyelve talán már te is választ kapsz majd a kérdésre.

VICTOR ANDRÁS

Erdei Cipelke

Csiga egy nap összehívta az erdő csúszómászóit a Kerekerdő ligetes tisztására.

- Kedves haszlábú barátaim! A négylábúak erdei vasutat építettek nekünk, amivel könnyedén beutazhatunk a városba, és ezért hálásak lehetünk. Csakhogy sokunknak napokba telik eljutni a vasútállomra. Ha egyetértetek velem, javaslatot teszek, hogy az erdő összes útját kenjék be valamilyen zselés anyaggal, mondjuk a városi emberek tapétaragasztójával, amiben jóval gyorsabban haladhatunk, mint a saját nyálkánkban.

- Hurrá! Nagyon jó ötlet! - harsogták a giliszták, a meztelen csigák és egyéb férgek.

Csiga még aznap elindult, hogy felkeresse az erdő polgármesterét, Medvencet a barlangjában. Másnap este oda is ért, és előterjesztette javaslatát. Medvenc megvakarta üstökét.

- Csiga barátom, ami jó lenne a csúszómászóknak, az veszélyes az erdő többi, földön járó állatára. A négylábúak elcsúsznának,

és mancsukat, lábukat törnék. A rovarok meg beleragadnának. Valami mást kell kitalálnunk. Holnapra összehívom az erdei tanácsot.

Másnap az összes állat képviselője összegyűlt a ligetes tisztáson. Csiga előadta a haszlábúak panaszát, és megkezdődött a tanácskozás.

- Bővítsük ki a vasúthálózatot - javasolta Bagoly.

- Már így is túl sokat tekereg, kanyarog az erdőben, nagyon lelassulna az utazás a városba - vetette ellen Medvenc.

- Mi, madarak, szívesen elszállítjuk a haszlábúakat a csőrünkben - csörrent a Szarka.

- Csakhogy, mi szörnyen szédülünk a magasban - tiltakozott Csiga.

- A városiak buszközlekedéssel oldják meg a vasútállomásra jutást - morfondírozott Borzas, a bronzöntő borz. - A mi erdei útjaink erre alkalmatlanok, és egyébként is, drága mulatság lenne az apró csúszómászókat buszoztatni.

A kipufogógázok pedig megmérgeznék a tiszta erdei levegőt. De valamit azért átvehetnénk a városi közlekedés rendszeréből. Javasolom, hogy alakítsunk ki megállókat erdőszerte, és hozzunk létre menetrendet, a vonatindulásokhoz igazítva. Akkor már csak önkéntesekre van szükségünk, akik az egyes megállókból a megfelelő időben elszállítják, vagyis elcipelik a csúszómászókat az állomásra.

- Nekem gyerekjáték az erdő bármely pontjáról eljutni az állomásra, ha felhúzom a nyúlcipőt.

Vállalom! - makogta a nyúl.

- Én úgyszintén - jelentkezett Puskaravasz, a róka.

- Én is, én is, én is... - olyan sok négylábú ajánlkozott, hogy hirtelen össze se lehetett számolni őket.

- Hát ez nagyszerű, azonnal csúszok is tovább, hogy elmondjam a jó hírt haszlábú barátaimnak - szipogta Csiga a meghatottságtól, ám annyira lassan haladt, hogy mindent hallott, ami ezután elhangzott a tanácsban.

- Javasolom - ragadta a szót magához Medvenc -, hogy bízzuk meg Borzast az erdei közlekedés megszervezésével.

Borzas örömmel vállalta a feladatot. Képzeletben tizenkét cikkelyre osztotta az erdőt, és mindegyik közepébe tervezett egy megállót. A következő napokban tucatnyi gyönyörű megállótáblát öntött műhelyében. Az erdőrészek nevei szerepeltek rajtuk, például *Makkos rét*, *Árnyas liget*, *Káposztáskert* és *Rekettyés*.

Mivel naponta három vonat indult, a menetrenden is három időpont szerepelt. Borzas úgy számolt, hogy félóra menetidő mindegyik

megállóból elég. Aztán beosztotta az állatokat ahhoz a megállóhoz, amelyikhez a legközelebb laktak. Vaddisznóé lett a Makkos réti, Nyúlé a káposztáskerti, Mókusé az Árnyas ligeti, Puskaravaszé a rekettyési megálló és így tovább.

Másnap megtartották az első próbajáratot. Remekül sikerült, az összes csúszómászó időben felkerült a vonatra. Medvenc és Borzas kezét ráztak.

- Borz barátom, van egy javaslatom.

A túl hivatalos *Erdei Közlekedés* helyett legyen a mi összefogásunk neve a sokkal kedvesebb *Erdei Cipelke*.

- Cipelke? Nekem tetszik. Emlékeztet kedvenc gombámra, a csiperkére - csapott Borzas a polgármester mancsába.

A név hamar elterjedt az erdőben. Ráadásul az *Erdei Cipelkét* nem csak a csúszómászók vették igénybe. Százlábúnak egyszer begyulladt huszonkét lába, sürgősen állatorvoshoz kellett utaznia, így felkéredzkedett Nyúl hátára a káposztáskerti megállóban. Szarkának szárnya tört egy ügyetlen landolás során, őt Vaddisznó vitte ki az állomásra.

A következő tavaszon Béka összehívta az erdő kételtű lakóit, a varangyokat, gőtéket és szalamandrákat.

- Testvéreim! Ez a kis tavacska, ami a Kerekerdő közepén árválkodik, nem elég nagy, hogy mindnyájan megfelelően szaporodjunk. Még ma elugrálok Medvenchez, és javasolom, hogy az erdei patakok felduzzasztásával árásszuk el az egész erdőt...

VARGA ZOLTÁN ZSOLT

Fű, fa, virág

Fű, fa, virág,
fecskefészek,
része a világnak.

Ujjbegyeden
egy katica
vígán sétikálhat.

Rézkarc éles,
tűhegy pontos,
mákszemnyi, parányi:

fűszálak közt
gombot, gyöngyöt,
meg lehet találni.

Kút láncára
hajnalka fut,
indulhat a napod.

Árnyékkodat
este felé
szögre akaszthatod.

Szél lapozta

Mire megy ki a játék,
mitől fordul a kocka?
Szél a könyvet ettől eddig,
olvasatlan átlapozza.

Nem láthatod az utat
egyenesnek vagy görbének.
Van eleje, van vége,
mégsem kerek a történet.

Nyeregben maradt a vitéz?
Becsületén nem esett folt?
Tüzet okádott a sárkány?
Tisztességes küzdelem volt?

Hiányoznak a részletek.
Hányszor fordult át a kocka?
Szél a könyvet ettől eddig,
olvasatlan átlapozta.

BÚTH EMÍLIA

A patkószeg és a történelem

Mindenkit foglalkoztat a történelem, amióta a mesék sárkányai, vitézei és királyai helyére a múlt igazi szereplői léptek. Valódi csaták, valódi hősök, birodalmak és népek, kereskedők, katonák, parasztok, felfedezők.

Először még csak nevekkal, eseményekkel és évszámokkal népesülnek be hajdanvolt korok. Aztán ismerkedni kezdünk a történeti folyamatok természetével, amely megbújik a tények és adatok mögött. Így jutunk oda, hogy még egy versike is történelemre taníthatja olvasóját. A jól ismert angol népköltés például arra, hogy egészen apró okoknak is lehet óriási szerepe abban, hogy miként dőlnek el nagy dolgok.

Egy szög miatt a patkó elveszett.

A patkó miatt a ló elveszett.

A ló miatt a lovas elveszett.

A lovas miatt a csata elveszett.

A csata miatt az ország elveszett.

Máskor verd be jól a patkószeget!

(Károlyi Amy fordítása)

Gondolkozzunk!

Valóban megeshet, hogy egy ország a kilazult patkószeg miatt vesz el? Vagy gyanakodnunk kellene, hogy valami nincs rendben? Tegyük fel például a kérdést így: elveszhet-e a csata és az

ország úgy is, hogy nem esik ki a szög, le a patkó, el a ló és a lovas. Hát persze – például, ha eleve sokkal gyengébb az egyik fél.

Vagy fordítva: megnyerhető-e a csata (és megőrizhető az ország) annak ellenére is, hogy az ütközetben meghal a legfontosabb lovas, az uralkodó? Igen – ha még így is nagy fölényben van az erősebb fél, és az uralkodó helyére lép egy másik hadvezér.

Ha nagyon pontosak akarunk lenni, így fogalmazhatjuk át a patkószeg-vers üzenetét: amikor minden szempontot számításba vettünk, és azok alapján a két fél esélye a nyeresre a csata kezdetekor nagyjából pontosan ugyanannyi, akkor véletlen, váratlan és kiszámíthatatlan történések is befolyásolhatják a végeredményt. Például a szokatlanul erős esőzés, amely feláztatja a talajt, és így a nehézlovasságot nem tudják bevetni. Egy eltévedt nyíl, ágyúgolyó vagy leeső lópatkó, amelyek miatt vezér nélkül marad az egyik fél. Egy félreértelmezett üzenet, ami a legérzékenyebb pillanatban vezet rossz helyre a segédcsapatokat. Egy nagyszerű parancsnok, aki felismeri a kínálózkodó lehetőséget, és jó döntést hoz, amellyel megfordítja a csata kimenetelét. Vagy egy származása miatt magas rangú, de felkészületlen tökfilkó téves helyzetértékelése és kudarcos akciója.

Az angol-francia háborúk során 1346-ban a crécyi (ejtsd: krészi) csatában a számbeli fölényben lévő franciákat kétszeresen is hátrányosan érintette a csata közben eleredő zápor. Páncélos lovagjaik elsüllyedtek a sárban, és a zsoldos számszeríjasok nehezen tudták fegyvereiket lövésre kész állapotban tartani. A vége megsemmisítő francia vereség lett. De ki emlékezett már erre, amikor 1415-ben újra ötszörös túlerő állt az angolokkal szemben? Ezúttal Azincourt-nál (ejtsd: ázenkúr), ahol az északai zivatar ellenére a frissen szántott földön akartak a francia lovagok rohamozni. Ugyanúgy jártak, mint korábban: a fegyelmezettebb, jobban taktikázó, íjászaikat jól használó angolok nagy diadalt arattak. De a két megnyert csata ellenére végül az angoloknak kellett visszavonulniuk, a háborút a franciák nyerték.

De ha számtalan ilyen apró mozzanat lehetséges, hogyan tudjuk feltárni és egymás mellé rendezni valamennyit? Az egyik oldalon kiesik egy patkószög, a másik oldalon éhesek és gyengék a lovak. Az egyik oldalnak rosszat tesz az eső, a másiknak gyengébben teljesítenek a tisztjei.

És ha mégis sikerülne az apróságok mindegyikét (majdnem mindet, a legtöbbet, sokat, jónéhányat, egy-kettőt) azonosítani, miként tudjuk kiemelni közülük azt az egyet, amelyet a leglényegesebbnek tartunk? Ahhoz, hogy jó ítéletet hozzunk, nagyon sok csatát kell ismernünk. Csakis így lehetünk tisztában a kicsinek tűnő dolgok értékével.

És mert minden csata egyedi, tudnunk kell az adott összecsapást jellemző részletekről is.

És tovább: nem elég nagyon alaposan ismerni egy-egy esemény részleteit, sok-sok hasonló eseményről is ismereteket kell szereznünk, hogy a tényeket megfelelően tudjuk értékelni. Még a látszatra egyszerű dolgok mögött is összetett okok lehetnek.

Ezért a jó történész olyan, mint a nyomozó, aki addig nem nyugszik, míg bizonyítékot nem talál. Persze, egy diák is lebuktathatja a szélhámosokat, akik olcsó népszerűsége és ismertségre törnek könnyen fogyasztható, izgalmas és első hallásra hihetőnek tűnő történelmi álmagyarázataikkal. Csak jusson mindig eszünkbe a patkószög!

Z. KARVALICS LÁSZLÓ

A magyar hadtörténet is megemlékezik egy érdekes csatáról, amit az eső döntött el. 1672-ben a Habsburg-megtorlások elől menekülő bujdosók, parasztok, hajdúk és volt végvári katonák felkelő sereggé egyesültek, és török könnyűlovasokkal az oldalukon megütköztek az osztrákokkal az enyickei csatában. A váltakozó kimenetelű küzdelemben végül azért billent az oldalukra a mérleg, mert a hirtelen kitörő viharban az osztrák löfegyverek eláztak. A császári csapatokat Kassáig üldözték - a háborút mégis a Habsburgok nyerték meg.

Kérők

Réges-régi időkben történt, amit most elbeszélék: jóval régebben annál, mint amilyen messzire elér az emberi emlékezet. Hogy akkor mégis miképp jutott el ez a história hozzánk, jogos, ám megválaszolhatatlan kérdés. Talán nem egyedül az embernek van emlékezete. Talán a föld is emlékszik a maga csöndes és kifürkészhetetlen módján. Feneketlen kút az idő: ha belepillantunk, a mélyén megcsillanhat valami nálunk sokkal öregebb.

Egy szó mint száz, az akkori időtlen időkben uralkodott a Napkirály. Három szépséges szép leánya volt: úgy hívták őket, hogy Hajnal, Dél és Alkonyat. Senki a kerek világon nem tudta megmondani, melyikük szebb a másiknál:

ha Hajnalra néztek, megesküdtek volna, hogy ő a legbájosabb, ha Délre, őt vélték a legkáprázatosabbnak, s ha Alkonyatra, nála szebbet el sem tudtak képzelni. Ez pedig azért lehetett így, mert soha senki nem látta őket egymás mellett, hogy dűlőre juthatott volna: amikor ugyanis Hajnal ébren volt, a másik kettő aludt; amikor Dél felserkent, Hajnal elszenderült; és amikor Alkonyat nyitogatni kezdte két ragyogó szemét, Dél is álomba hullt. Sokat búslakodott ezen a Napkirály, mert így nem tudta sehogy sem férjhez adni a lányait: hiszen valahányszor kérő jött a palotába, a Szélkirálytól, a Tengerek Fejedelmétől, vagy más efféle, rangban-sorban hozzá illő égi vagy

földi hatalmasságtól, a kérő jogosan állt elő azzal, hogy szeretné egymás mellett látni mind a hármat, mielőtt valamelyiknek megkérné a kezét.

A leányok különös szokását hallva azonban mind meghátráltak: hisz mihez kezdenének olyan fehérnéppel, aki bármilyen szép, a nap kétharmadát átalussza, nem beszélve az éjszakákról? Mások felvetették, hogy elveszik mind a hármat, reggel ezzel, nappal azzal, este meg amazzal vannak együtt, így kitelik majd a nap, a király azonban bőszerűen hártotta el az efféle javaslatokat, mert az mégse járja. Végül azonban olyannyira búnak eresztette a fejét a király, hogy kihirdette: fele királyságát annak adja, aki valami kiutat mutat szorult helyzetéből – pedig nehezére esett megválni aranypalotájának, dúsgazdag birtokainak felétől, amelyek addig terjedtek, míg a szem ellát, s annál még két rőffel is tovább.

Telt-múlt az idő, s a Napkirály már-már kezdte úgy hinni, pártában marad a három tündérszép leány, amikor egy nap furcsa kérő állított be: sápadt, sovány alak, azt lehetett hinni róla, a következő pillanatban se szó, se beszéd, elenyész. Hangja is halk volt, erőtlen, de illő módon adta elő a királynak, mi járatban van. Még a testőrség legközelebb strázsáló tagjai sem tudták kivenni, mit mondhatott, habár igencsak hegyezték a fülüket. Amikor végzett a mondandójával, a király hümmögött egy ideig, fehéren tündöklő szakállát huzigálta, azután bólintott, és kezet adott a kérőnek. Úgy tűnt, az egyezés megkötött.

Másnapra kelve felúgtak a harsonák, és ország-világ előtt közhírré tették, hogy a Napkirály mindhárom leánya elkelt; hogy Hajnal, Dél és Alkonyat is férjhez adatik. Az emberek összesúgtak: vajon hogy akadt egyszerre három alkalmas vőlegény, akik elnézik a királylányok furcsa napirendjét, vagy tán a király belenyugodott, hogy egy kérőhöz adja mind a hármat? A Napkirály nem szólt semmit, az udvaroncok pedig nem firtatták: csak a legvénebb tanácsos kockáztatott meg egyetlen kérdő pillantást, amikor már öreg este lett. Őtőle tudjuk, amit tudunk.

A dolog úgy esett, hogy az ismeretlen kérő a Hold volt: se rangja, se birtoka hontalan, addig senki se látta, senki se hallott felőle. Azzal állt elő, hogy az égbolt egy kicsinyke sarkáért, s a Napkirály fényének egy maroknyi sugaráért cserébe ő elvenné a leányokat. A maga részéről kész feladni saját fényének utolsó halovány világát is, és egészen a Napkirályra bízni magát: annak fényében fürödve mindig más és más alakban születne meg, hol kerek telihold, hol csökkenő sarló, hol növekvő cipó volna. A három királyleánynak így nem egy, de nem is három férje lenne, minthogy ők maguk is éppúgy egyek, amint hármak is. A király ráállt, s azóta így van ez: a Holdherceg megannyi alakja hűségesen őrzi a Földet, s vele Hajnalt, Delet és Alkonyatot, a három ébredő és elalvó szépséget, és nem győz gyönyörködni bennük; de neki magának egy huncut szál sugara, semmi saját világossága nem maradt.

NAC SINÁK GERGELY ANDRÁS

Szuper- csapat

PAP KATA rajzai

Hóbort professzort aznap este szokatlan csend fogadta a házban.

- Hahó! - kiáltott. - Van itthon valaki?

Tompa morgást hallott a nappali felől, így arra vette az irányt. Kristóf a fotelban gubbasztott, fel sem nézett, a telefonját nyomkodta.

- A többiek?

- Elmentek mamával bevásárolni, vagy valahová.

- És te? Nem mentél velük?

- Nem volt kedvem.

A professzor levetette kabátját, és a konyhába indult teát készíteni.

- Kérsz egy csésze mentateát? - szólt a nappaliba, de nem érkezett válasz.

Míg felforrt a víz, azon töprengett, mi történhetett. Hát persze, kapott a fejéhez, holnap lesz a természettudományi csapatverseny megyei fordulója.

- Hánykor kezdődik a holnapi verseny? - lépett a szobába, tálcán egyensúlyozva a két csésze mentateát.

- Fél háromkor. De semmi értelme elmenni.

- Hogyhogy?

- Barna bejelentette, hogy inkább a hokicsapatával utazik a következő meccsre, Szegedre.

- Értem. És ki lesz a póttag helyette a csapatban?

- Csak hárman leszünk, senki más nem vállalta az osztályból. Így persze esélytelen...

- Hm... - mormogott a professzor -, a négyes csapat nem mindig alakul könnyen, bár azért meg lehet oldani.

- Ezt meg hogy érted? - kapta fel a fejét Kristóf.

- Csak a kölcsönhatásokra gondoltam - szabadkozott a professzor -, tudod, a fizikában is régóta hasonló kérdéssel foglalkozunk. Négy alapvető kölcsönhatást ismerünk, és három közülük egy csapatban játszik, míg a negyedik nehezen illeszkedik közéjük.

- Ez hogyan lehetséges? - tette le a telefont Kristóf.

- Az anyag legkisebb, elemi részecskéi között, rövid távolságokon vizsgálva, háromféle vonzóerő működik: az elektromosság, az atomok magjában ható erős kölcsönhatás, és a radioaktív bomlást előidéző gyenge kölcsönhatás.

- Azért hívják erősnek a kölcsönhatást, mert a részecskék közti legerősebb vonzóerőt adja?

- Pontosan így van. Minél inkább próbáljuk eltávolítani egymástól ezeket a kvarkoknak nevezett, legkisebb elemi részecskéket, az erős kölcsönhatás annál nagyobb erővel rántja őket egymáshoz. Így ezek a legkisebb részecskék szabadon szinte nem is léteznek, gyakorlatilag elszakíthatatlanok.

- És a negyedik játékos?

- Ő kilóg a csapatból, csakis nagy pályán hajlandó játszani. Míg a másik három együttműködik, hogy összetartsa a körülöttünk látható anyagot, a negyedik vonzóerőt, a tömegvonzást, vagy más néven gravitációt, csak jóval nagyobb távolságokon érzékeljük.

- Ez az az erő, ami a Föld felé húzza a szabadon eső tárgyakat...

- ... és a csillagok, bolygórendszerek, galaxisok mozgását is meghatározza.

- Akkor nem is lehet négyes csapatba összefogni?

- Több évtizedes gondolkozás és kutatás eredményeképpen mégiscsak lehetséges. Igaz, nem egyszerű csapatba, hanem szupercsapatba. A szupercsapatba fel kell tételeznünk, hogy minden elemi részecskének van egy párja, ezt nevezik szuperrészecskének.

- És megtalálták a párokat?

- A párokat csak nagyon nagy energiákon

találhatjuk meg, és a mai kísérletek még épp csak hozzáfogtak a keresésükhöz. Talán egy-két évtizeden belül bejelentik majd, hogy megtalálták az anyagi részecskék első szuperpárját.

- Hát, mi is nagy energiákkal győzködtük a többieket az osztályban, de senki sem akart a szupercsapat része lenni. Pedig Máté bácsi még ajándék ötöst is ígért.

- A jó hír viszont, hogy míg a szuperrészecskék után kutatunk, a minket közvetlenül körülvevő anyagot remekül leírja három kölcsönhatás is.

- Akkor biztosan szükség van a negyedekre a csapatban?

- Vannak különleges problémák, ahol mind a négy csapattagra szükségünk van. Ugye, hallottál már a fekete lyukakról?

- A nagy tömegű égitestekről, amelyek vonzásából a fény sem menekülhet...

- Mivel ezek tömegvonzása rendkívül erős, a közelükben mozgó anyagrészecskére jóval erősebben hatnak. Így a negyedik játékos rövid távolságokon is fontossá válik, vagyis elkerülhetetlen a többi három kölcsönhatással egy csapatba venni. De földi méretekben a három játékos összjátéka is elegendő.

Ekkor nevetgélés és toporgás hallatszott a bejárati ajtó felől.

- Azt hiszem, megérkeztek a többiek - állapította meg a professor.

- Hm... - tette le Kristóf az üres mentateás csészét -, Barnát úgyis csak a vulkánok és a földrengések érdekelték. Utánanézek az ő részének is. Aztán sakkozom egyet Lujzival - kacsintott a szobába berobbanó hűgára.

SOMFAI ANNA

Mi fán terem ágyod térde?

Valamikor réges-régen, amikor még az *ágyod térgye kalácsa* káromkodásnak számított, másképpen éltek az emberek. Lakhattak falun, városban, szalmatető házában vagy oszlopos kúriában, két-három nemzedék is megférte egy fedél alatt. Együtt búsultak, együtt vigadtak, együtt vendégeskedtek, akár a száműzetésben is. *Tegnap érkezett oda Bercsényi úr minden pereputtyostól...*, írta a bujdosó Rákóczi íródeákja, Mikes Kelemen a *Törökországi levelekben* (még annál is régebben).

És lehettek szegények vagy gazdagok, köz- vagy főrangúak, a legtöbb helyen sok gyerek született. Gróf Széchenyi István és a szegénysorsú székely fiúcskából lett világhírű utazó, Kőrösi Csoma Sándor hatodikként, Arany János nyolcadikként látta meg a napvilágot. Hét testvére után jött világra Johann Sebastian Bach (ejtsd: johann szebasztián bah) is, a barokk zene német mestere, aki számtalan remekművet és húsz utódot hagyott maga után. A magyar királynővé koronázott osztrák Mária Terézia tizenhat gyereknek adott életet.

A korábbi századokat csupa nagy család népesítette be. Ismerjük őket a mítoszok világából és a történelemből. A görög istenek szinte mind rokonságban álltak egymással, valamennyien Uránosz és Zeusz gyerekei voltak. A magyar múlt is bővelkedik híres, nagy famíliákban. Egyes, kiváló képességű tagjaik hatással voltak az egész nemzet sorsára, mint például a törökökkel és az osztrákokkal is viaskodó Zrínyiek, vagy az erdélyi fejedelmeket adó Báthoriak, Rákócziak, Bethlenek.

Az egyszerű emberek nagy családjait azonban nem tartja számon a történetírás. Róluk legfeljebb egyházi iratok tudósítanak, már ahol nem pusztították el őket háborúk, tűzvészek. Íme egy bejegyzés lakóhelyem - Makó - református halotti anyakönyvéből: *1823. februárius harmadikán Szirbik Miklósné Kovács Katalin 86 esztendő, megholt öregségben. Erről az öreg asszonyságról megjegyzésre méltó, hogy 9 gyermeket szülvén, azokat maga után mind életben hagyta, és hogy unokái s unokáinak gyermekei öszveséggel voltak halálakor 104en; és így a gyermekekkel együtt az egy törzsökről származottak száma 113.*

A cserfagubó tintával írott betűk azt is hírül adják, hogy koporsóját fiai vitték, szám szerint hatan. Közöttük volt a gyülekezet prédikátora, egyben *a család benjámija* is. (A ma is élő szólás bibliai eredetű. Jákobnak, a zsidó nép egyik ősatyjának tizenkét fia közül Benjámín volt a legkisebb. Ezért nevezik így a kései, utolsónak született, dédelgetett gyereket.)

A Szirbik család valójában sokkal több tagot számlált. A fiak feleségei és a lányok férjei - *menyek és vők* -, valamint az *unokák, dédunokák* házastársai nincsenek benne ama 113-ban. Mint

ahogy a többi, nem vér szerinti rokon: a *sógorok* (régiesen *süvek*) és *sógorasszonyok* is hiányoznak. A fivérek hitveseit ángyinak is nevezték, de ángy volt a *nagybácsi* felesége is. Ma már csak mondókákban, szólásokban találkozunk velük.... *Ángyom asszony kislánya, beesett a Tiszába, szedjünk össze csinteket, csontokat, cserepeket, avval halásszuk ki...*, kántáltuk kisiskolásként óráközti szünetekben, amikor még játszottuk a régi gyerekjátékokat. A mai öregek száján is kicsúszik a régen durvának tartott szólás: *Ángyod térgye kalácsa*, mondják a badarságot beszélőnek. De hogy mikor és miért lett szitokszó a távoli nőrokon térdének csontdarabkája, senki sem tudja, holott nyelvészeti tanulmányok is születtek a témáról.

A valahai makói Szirbikéknél, mint a többi nagy famíliában, atyafinak, vagyis rokonnak tekintették a *menyek* és *vők* apját-anyját: az *ipamat* és *napamat*. Családtagként kezelték a *keresztkomákat* és *komaasszonyokat*, gyerekeik keresztszüleit is.

Ember legyen a talpán, aki eligazodik a népes régi családok rokonsági fokozatainak útvesztőjében, hogy ki kinek a kicsodája. Pláne ma, mikor a gyerekek a testvéreiket sem különböztetik meg egymásól. *A tesóm*, mondják, pedig a magyarban - szemben más európai nyelvekkel - külön szavak vannak az idősebb és fiatalabb lány- és fiútestvérekre. *Bátyák*, *öccsök*, *nénék* és *húgok* között előfordulhatott negyedszázadnyi korkülönbség is. Ilyenkor még az is megesett, hogy a kisebbek magázták már felnőtt, házastestvérüket, és a pólyában sivalkodó nagybácsi bölcsőjét iskolás unokahúga ringatta.

JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE

Falusi csoda

Örömvölgye csinos falu volt. Rászolgált nevére, hisz boldog emberek lakták, akik békeességben éltek egymással. Pék, hentes, fodrász, szerelő, szabó, favágó, de még szakács is akadt. Lakói minden munkát maguk végeztek.

A kakas még aludt, de a péknél már csörgött az óra, kelnie kellett, mert a kenyérsütés időbe telt, és a munkások várták a cipót a tarisznyába.

A Nap még alig pislogott, mikor az utolsó reggeli vendég is elvitte a maga kenyerét, hogy vidáman induljon a napja, és bírja a munkát.

A pék ásított, és arról ábrándozott, hogy egyszer ő is sokáig alszik. Mégis visszament a kemencékhez, és dolgozott tovább, hogy a vacsora mellé is legyen mindenkinek kenyér.

Mikor utoljára nyílt az ajtó és a Nap már régen lenyugodott, az öreg pék még talpon volt. Kihamuzta a kemencét, lemosta a lapátot, a deszkáit, és arról álmodott, hogy egyszer ő is korán végez.

Cszogva ment haza, ahol hideg szoba fogadta, mert nem volt, aki begyűjtson. Vacsoráját lámpafénynél költötte el, és az asztalnál ülve elszenderedett.

Hajnalban elsőnek a gazda érkezett a pékséghez. Nagy meglepetésére zárva találta. Fény nem égett, hangot nem hallott, hiába dörömbölt.

Várt, aztán fújtatva elment a jószágaihoz. Hamar éhes lett, a tehének megéreztek, hogy türelmetlen, és fejes közben felrúgták.

Amikor a favágó a pékséghez ért, még mindig zárva találta. A favágó is éhesen kezdett dolgozni, de nem bírta a fejszét, és megütötte a lábát.

A fodrász egy vendég bajuszát vágta le, mert megijedt a saját gyomra korgásától. A hentes elvágta a kezét, a szabó elmérte az anyagot, a szerelő kezéből kiesett a fogó. A falucska tele lett elégedetlen emberrel. Mind éhesek és dühösek voltak. Délben már kiabáltak, dörömböltek a péknél.

A pék felriadt, és kitipegett a sokaság elé. Meghallgatta a panaszokat, és bűnbánóan elnézést kért.

- Fáradt voltam, elaludtam, de mindent jóvá teszek! Ma mindenki ingyen kapja a kenyerét!

A falu népe elhallgatott. Szégyellték magukat.

A favágó az udvaron felhasogatta az öreg pék tüzelőjét. A szakács a konyhájában ebédet főzött. A szabó megvarrta a lyukas kötényét. Mindenki talált magának munkát. A pék nézte őket, és nem győzött hálálkodni.

- Mi köszönjük! - mondta a favágó két csapás között.

Attól kezdve újra friss kenyér várta őket minden reggel.

GUTI CSABA

A mérges teve

Repülőről alápillantva az ember azt hihette volna, óriási gilisztát lát a sivatag homokbuckái között, pedig tevék és emberek hosszú sora volt az, vagyis egy karaván. Hajnalban indultak, de még hosszú út állt előttük a következő oázisig, ahol majd kicsit megpihenhetnek.

- Hú, de mérges vagyok! - mordult fel a leghátul bandukoló teve.

- Miért vagy mérges? - kérdezte a hátán ülő kislány.

A teve úgy meghökkent, hogy egy pillanatig elfelejtkezett a haragjáról.

- Képzeldöm, vagy tényleg te szóltál, embergyerek?

- Én voltam.

- Az kizárt! Ti, emberek nem értitek a beszédünket. Majd pont te tudsz tevéül?!

- Miért vagy mérges?

- Hát izé - bizonytalanodott el a teve, de aztán elszántan tovább fröcsögött. - Ja, igen! Mert hozzám szóltál!

- De hisz már előtte is mérges voltál. Emlékszel?

- Akkor biztos valami más miatt vagyok mérges.

Mi közöd hozzá? Nem mindegy az neked?!

- Csak kérdeztem, ne haragudj.

- Nem haragszom, hanem mérges vagyok!

És amíg nem terelted el a figyelmemet azzal, hogy tevéül szóltál hozzám, addig jól tudtam, miért vagyok mérges... Megvan! Megint eszembe jutott!

A teve várta, hogy a kislány nógassa a folytatásért. De a hátán ülő embergyerek hallgatott. A teve úgy érezte, felrobban a dühtől, ha nem mondhatja el. Nem bírta sokáig és kifakadt.

- Ha annyira tudni akarod, azért vagyok mérges,

MOLDOVÁN MÁRIA
rajzai

mert az előttem haladó tevék felverik a port, és egyenesen a szemembe meg az orromba száll. Szörnyű, nem igaz? - Mivel a kislány nem válaszolt, dühtől elfúló hangon hozzátette: - Ráadásul még veled is beszélgetnem kell, és így a szám is telemegy homokkal. Hát kinek van ehhez kedve?

De a kislány erre sem felelt. Csendben haladtak tovább nagyon sokáig. Végre odaértek az oázishoz, ahol a karaván megállt pihenni. Az emberek és állatok ettek, ittak, aztán ismét induláshoz készülődtek, hogy újabb útszakaszt tegyenek meg. A mérges tevére ezúttal nem a kislány ült, hanem a nagydarab, mogorva hajcsár, aki a karavánt vezette. Ők mentek legelől. A hajcsár sokkal nehezebb volt, mint a kislány, de a teve ennek ellenére csak arra figyelt, hogy minél nagyobb port verjen a patáival. Néhány perc múlva hátrasandított, és végignézett

az őt követők hosszú során.

Egyszeriben megpillantotta a kislányt. Most is a legutolsó tevéén ült, sőt, már szóba is elegyedett vele. Nevetgéltek és láthatóan nagyon jól elvoltak ők ott ketten a sor legvégén. Az elől haladó teve megtorpant, és dühösen dobbantott patájával.

- Hú, de mérges vagyok! - bödült felháborodva.

A hátán ülő hajcsár nem szerette a vesződséget, főleg nem szeretett felesleges dolgokra időt pazarolni. Tudta, hogy a konokság a sivatagban könnyen végzetes lehet, előttük pedig még hosszú út állt. Ostorával nagyot húzott a tevére, mire az hördülve megindult, és a karaván továbbhaladt úticélja felé. Repülőről alápillantva az ember azt hitte volna, óriási gilisztát lát a sivatag homokbuckái között.

INCZÉDY TAMÁS

>> NÉZZÜK EGYÜTT...

Paul Klee képeit!

Paul Klee (ejtsd: pól klé) felnőtt művészként is képes volt rácsodálkozni a világ apró jelenségeire, formákra, színekre, minden rebbenésre, borzongásra. Sokan hiszik, hogy ez a gyerekekkel együtt eltűnik, és még többen gondolják gyerekesnek, felnőtthöz nem méltónak az ámulós odafordulást. Holott talán nagy alkotások nem is születhetnek enélkül. Klee egész életében szenvedélyesen tanulmányozta a köznapi, fizikai valóságot, és bármilyen különös,

éppen természettudományos meg gyakorlati ismereteivel teremtett elvont, mesés képi világot. „A művészet nem a láthatót adja vissza, hanem láthatóvá tesz” - vallotta.

Svájcban született 1879-ben - német-svájci zenész családba. Kisgyerek korától maga is muzsikált, de kamaszként fontosabb lett számára a képzőművészet. Naplójában feljegyezte, hogy zenében az évszázadokkal korábban született

műveket szerette, és előadásában igyekezett korhűen tolmácsolni, a képzőművészetben viszont újtott. A zene végigkísérte életét, zongorista feleségével otthon is rendszeresen játszott, olykor képzőművész-tanítványainak is hegedült.

Németországban tanult festészetet, de csak a huszadik század második évtizedében, Párizsban ismerkedett meg az új művészi irányzatokkal. Mindenekelőtt a geometrikus formákból építkező kubizmus vonzotta. Tunéziai utazása is meghatározó volt: lenyűgözte az egzotikus színvilág és az építészet. Eztán tudományosan is vizsgálta a színek egymásra hatását.

Tíz éven át tanított a korszak legjelentősebb művészi intézményében, a Bauhaus iskolában. A műhely ötvözte a modern nevelési módszereket és a modern látásmódot. Az elméletileg is rendkívül képzett mesterek nem választották külön a képzőművészetet és az alkalmazott, a mindennapi életben használt tárgyak alkotását. A diákok építészettel, formatervezéssel, festészetrel és művészetelmélettel is foglalkoztak. Klee az üvegfüzés, a könyvkötés és a fémmegmunkálás lehetőségeit is megmutatta növendékeinek. Minderről könyvet is írt.

Olykor különös ötletekkel ösztönözte hallgatóit. Bátorította őket, hogy ne a tárgyat, hanem a tárgy látványának élményét fejezzék ki. Az otthonában tartott órákon kérte például, hogy alaposan figyeljék meg a szobai akváriumban a halak mozgását. Fel-le kapcsolgatta a villanyt, hogy a változó fényviszonyokkal megmozgassa a halakat. *Halvarázslat* című, a poszteren látható képét bizonyára ez a kísérlet ihlette. Mintha a sötét úrben úszkálnának a különböző színű és formájú halak.

„A mozgás minden dolog létrejöttének és eltűnésének alapja” – írta. Mit gondolsz, sikerült érzékeltetni a halak cikázását a mozdulatlan festményen? A *Piros léggömb* című képen finom árnyalatokkal festett geometrikus formákból épül a látvány. A színes négyzetek és körök mintha álomszerű városi látképpé állnának össze, a háztetők felett lebegő piros lufival.

Az *Erdei boszorkányok* különlegessége, hogy bár a figurákat nem könnyű felismerni, a vastag vonalakból, gyerekrajz-szerű ábrákból komponált képen mégis tisztán kivehetők az emberi alakok. A barnás-lilás háttér erdei avarnak tűnik, s a figurák mintha rejtőzködnének benne. Klee egyébként is gyakran festett arcokat. A grimaszok, a *mimika* sokfélesége foglalkoztatta. Hány boszorkányt találsz meg ezen a képen?

Rész? Egész? EGeRÉSZ?

Van-e része a zenének?

Sokféleképpen válaszolhatunk a kérdésre. Mutathatunk több tételből álló műveket, de egytételesekben is felismerhetünk bevezetést, kibomlást és a kezdetre visszautaló befejezést. Még a népdalnak is vannak sorai, amelyek nemcsak a dal szövegében, hanem dallamában is „történetet” rajzolnak ki. De akár a dal egyetlen sorában is felfedezhetünk alkotóelemeket. Egy lélegzetre elénekelt, eljátszott dallamocskát - *frázist* - is rövidebb egységek alkotnak. Ezek a néhány hangból álló egységek a *motívumok*.

A motívum olyan, mint beszédünkben a szó: alakítható, bővíthető, többféle hangsúlyal kimondható, és ilyenkor mást és mást jelent. Természet tudományos hasonlattal az atomra emlékeztet, amelynek alakítgatása, másik motívummal társítása zenei frázist alkot (a természetben ilyen a molekula). Kell-e így boncolni a zenét? Nem az a dolga, hogy átmossa a fülünket, elárassza a lelkünket, és szépséget adjon? Esetleg felizgasson, majd elnyugtasson? Valamilyen konfliktust érzékeltessen, aztán feloldódást,

a megtisztulás élményét, görög szóval *katarzist* nyújtson?

A boncolgatás nem a meghallgatás helyett van. Nem kell széttrancsírozni a rigót, de érdemes megnézni, mitől tud repülni és dalolni. A részek vizsgálata nem a szépség ellen hat, a tudatosan megfigyelt jelenség csak elmélyítheti élvezetünket.

Ha énekeltél már kórusban, esetleg játszottál együtt másokkal hangszereken, érezhetted: rész vagy az egészben. A szólamod mindenképpen fontos, akkor is, ha sok hangot kell játszani, akkor is, ha kevesebbet, de ha az a szólam nem hangzana el, hiányozna az egészből. S az sem mindegy, hogy elhibázol vagy kihagysz-e valamit a folyamatból. A zeneszerző úgy komponálja meg a művet, hogy a részek pontosan illeszkedjenek egymáshoz. A *komponálás* latin eredetű szó, magyarul összerakást jelent. Ha egy épületet úgy raknánk össze, hogy bizonyos alkotó elemei hiányoznának, vagy nem pontosan illeszkednének, összeomolhatna. Ha a zenedarab „építményéből” hiányzik egy oda szánt rész, sérül az egész. Nem temetnek maguk alá a téglák, mint a hibásan

felhúzott épületnél, de élvezhetetlenné teheti a zenét, mert nincs olyan mellékesnek gondolható alkotórész, amely nélkül ugyanolyan maradna a zenemű. Ha áthangszerelik a darabot, akkor sem egyszerűen kihagynak valamit, hanem úgy rendezik át, úgy csökkentik az előadók számát, hogy a dallamok mellől ne vesszenek el a kísérek, a harmóniákból ne hiányozzanak hangok, hiszen semmi sem fölösleges.

A rész önmagában egész is lehet. Egy opera áriája vagy jelenete része a teljes műnek, de gyakran önmagában is előadható. Ugyanúgy épül föl a zenei témákból, mintha szimfónia vagy szonáta, esetleg táncokból álló szvit tétele lenne, nem egy többtétéles mű egyik „fejezete”, hanem önálló kompozíció. De gyakori, hogy az opera részei egymásra utalnak. Egy téma visszaidéződik a korábbi jelenetből, emlékeztet valamire: felidéz egy szereplőt, eseményt. Ez nemcsak konkrét történetet elbeszélő operában fordulhat elő, hanem például a nagy cseh romantikus zeneszerző, *Antonín Dvořák* (ejtsd: davorzsák) híres IX. szimfóniájában, amelynek címe *Az Új világból*, s amely az Amerikába elszármazott mester hazavágyásáról szól. Minden tétel utal a korábbiakra, és végül olyan kép alakul ki, amelyet a templomok falán látható freskókon látunk: megannyi külön jelenet önmagában értelmezhető, de együtt szemlélve rálátunk az összefüggésekre.

Egyenlően fontosak a zenei folyamat részei? Nem. Nagyon fárasztó lenne, ha mindig ugyanúgy kellene figyelniük. A téma elmond valamit, és amikor boncolgatjuk a

formát, elkülöníthetően vizsgálható. Zárt egység. Azután következik egy szabadabb szakasz, amely használhatja a téma motívumait, építkézhet azokból, de távolodik is tőlük. Nem zárt, hanem nyitott. A téma egy szoba, amiből a folyosóra lépünk, onnan pedig egy másik témához érkezünk, amely ismét zárt egység, másik szoba lesz. Az átvezetésben ki kell pihennünk magunkat – akár azzal, hogy a zene ott mozgékonyabb. Ahogy két tanóra között mozgással pihenünk az iskolai szünetben.

A mű minden meghallgatásakor más rész tűnik fel előttünk. Mindig van mit felfedezni – az igazán jó zenékben.

HOLLÓS MÁTÉ

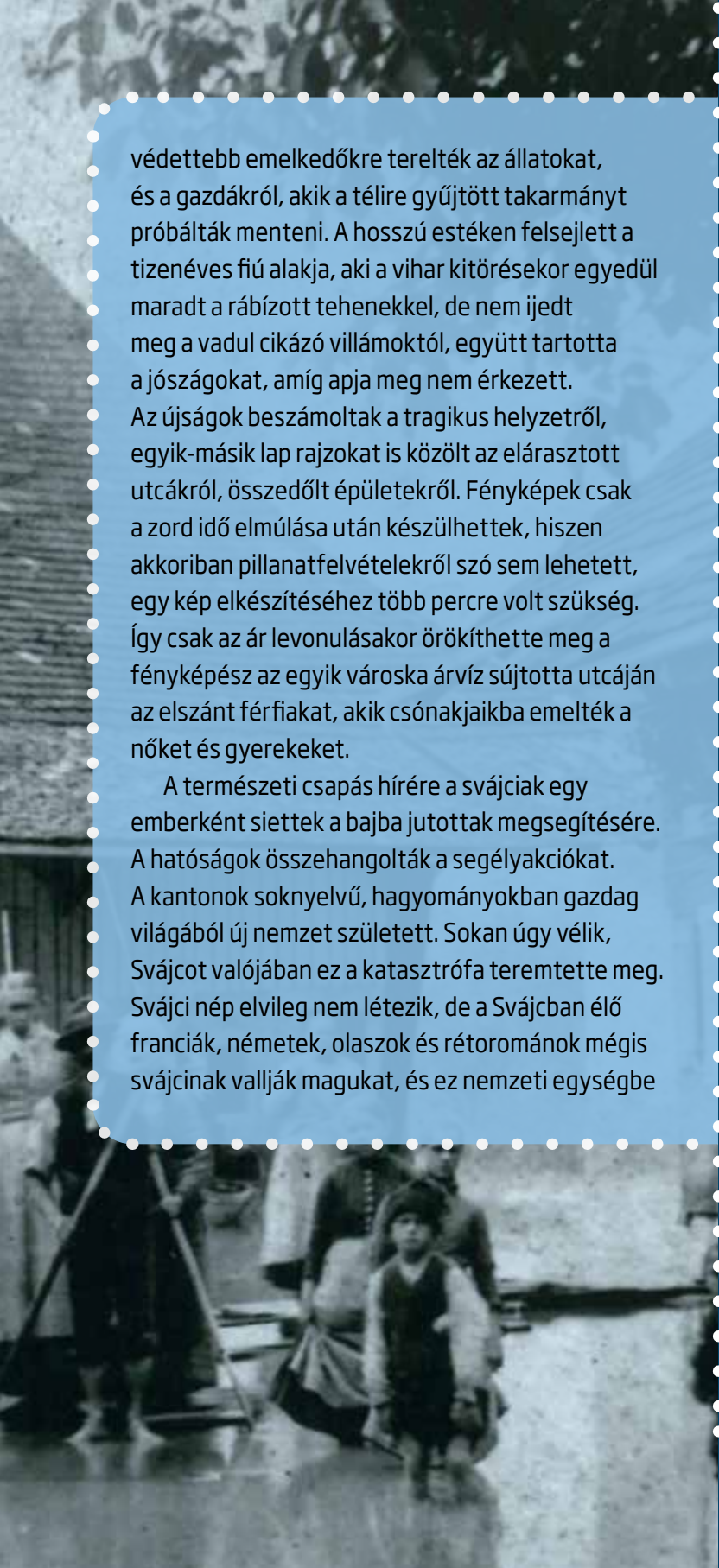

Mottó a Kupolán

Napokon át tomboltak az elemek a dél-svájci völgyekben 1868. szeptember végén, október elején. A hegycsúcsok között vihargócok úzték, kergették egymást, és megállás nélkül ömlött az eső. Az ítéletidő Ticino (ejtsd: ticsínó) kantont sújtott legerősebben, és a mélyben fekvő településeket fenyegette. A szűnni nem akaró felhőszakadás következtében a Ticino folyó kilépett medréből, és két-három kilométer szélességben elöntötte a völgyet. A közeli Maggiore-tó (ejtsd: mádzsóre) vízszintje is vésszesen megemelkedett, a part menti községek víz alá kerültek. Az áradás ötven ember halálát követelte, és óriási anyagi károkat okozott.

Akik gyerekként élték át az árvizet, még idős korukban is gyakran felidéztek a megrázó eseményeket. Megelevenedtek emlékezetükben a bátor férfiak, akik kis csónakjaikon igyekeztek biztonságba helyezni a csecsemőket a vízzel ellepelt házából, meséltek a pásztorokról, akik

védettebb emelkedőkre terelték az állatokat, és a gazdákról, akik a télire gyűjtött takarmányt próbálták menteni. A hosszú estéken felsejlett a tizenéves fiú alakja, aki a vihar kitörésekor egyedül maradt a rábízott tehenekkel, de nem ijedt meg a vadul cikázó villámoktól, együtt tartotta a jószágokat, amíg apja meg nem érkezett. Az újságok beszámoltak a tragikus helyzetről, egyik-másik lap rajzokat is közölt az elárasztott utcákról, összedőlt épületekről. Fényképek csak a zord idő elmúlása után készülhettek, hiszen akkoriban pillanatfelvételekről szó sem lehetett, egy kép elkészítéséhez több percre volt szükség. Így csak az ár levonulásakor örökíthette meg a fényképész az egyik városka árvíz sújtotta utcáján az elszánt férfiakat, akik csónakjaikba emelték a nőket és gyerekeket.

A természeti csapás hírére a svájciak egy emberként siettek a bajba jutottak megsegítésére. A hatóságok összehangolták a segélyakciókat. A kantonok soknyelvű, hagyományokban gazdag világából új nemzet született. Sokan úgy vélik, Svájcot valójában ez a katasztrófa teremtette meg. Svájci nép elvileg nem létezik, de a Svájcban élő franciák, németek, olaszok és rétorománok mégis svájcinak vallják magukat, és ez nemzeti egységbe

fonta a nyelvében és vallásában tarka lakosságot. Az összetartozást a nemzeti szimbólumok – a nemzeti zászló, himnusz, a nemzeti ünnep és mottó – tovább erősítették. Az évszázadokon át fennállt laza államszövetség 1848-ban szövetségi köztársasággá alakult, ugyanakkor megmaradt a kantonok széleskörű önrendelkezése, önállósága. Ebben a sokszínű világban hiábavaló igyekezet lett volna a négy népcsoport közül az egyiket uralkodó helyzetbe hozni, majd kikényszeríteni a másik három nemzetiség beolvadását. A politikai hűség és hazafiság évszázadokon keresztül a lakóhelyi kantonhoz fűzte a svájciakat, ám az 1868-as természeti csapás felerősítette az együvé tartozás érzését. A segélyakciók szervezői jó érzéssel találtak rá az „egy mindenkiért, mindenki egyért” mozgósító erejű jelmondatára, amely Svájc nem hivatalos nemzeti mottója. A régi latin mondást akkor fedezték fel újra széles körben, amikor a francia író, Alexandre Dumas (ejtsd: alexandr dümá) négy katonáról szóló történetei külföldön is olvasottá váltak. Romantikus bajtársiasságuk az önzetlen segítőkészség lelkesítő példája.

A régi latin mondás 1902 óta a berni Szövetségi Palota kupolájának freskóján, két angyallal övezve is olvasható: *Unus pro omnibus, omnes pro uno!* (ejtsd: únusz pró omnibusz, omnész pró únó).

Napjainkban az országok többségének van nemzeti jelmondata, a tartományokból álló országoknak több is. Ezek a tömör mondatok a szabadság, az igazság mellett legfőbb értéként az egységet emelik ki, ahogyan az Európai Unióé is: „Egység a sokféleségben”.

RESZLER GÁBOR

Nyelvünk részei

Az emberek világszerte sokféle nyelven beszélnek. Valaki magyarul, mások például olaszul vagy finnül, de olyan is akad, aki két vagy három nyelvet is megtanult már gyerekkorában. Sokan az iskolában találkoznak újabb nyelvekkel. Legalább egy anyanyelve mindenkinek van.

Ám hiába használ két ember egy közös nyelvet, mégsem teljesen egyformán beszélnek. Például a britek megértik az amerikaiakat, de a beszédükből észreveszik, hogy ki él velük a szigeten és ki az óceánon túl. A különböző helyen élők más szavakat használnak ugyanarra a dologra, bizonyos szavakat pedig máshogyan ejtenek ki. Aki több helyen megfordult a világban vagy tanult erről, a

lakóhelyre és sok másra is tud következtetni mások beszédéből.

A mi nyelvünk is számtalan részből áll. A magyarok egy része *tányérvirágnak* mondja, amit mások *napraforgónak*, magját pedig *makukának*. Gondoltad volna, hogy az *egres*, a *piszke*, a *köszméte*, a *csipkeshőlő* és a *tüskebogyó* mind-mind ugyanazt a kis szőrös-bogyós növényt jelenti? Az a krumplis – vagy *burgonyás* – étel, amit a Balaton környékén *dödöllének* hívnak, nyugatabbra már *gánica*.

Néhány dologra mindannyian tudunk több szót – ezeket szinonimáknak nevezzük –, mint a *kutya* és az *eb*, az *autó* és a *kocsi*, de sok szinonimát csak

egy-egy környéken használnak. A debreceniek például nem *levetkőznek*, hanem *leöltöznek*, az erdélyi gyerekek pedig nem a *sárgarépától* tudnak füttyülni, hanem a *muroktól*.

Azok a magyar emberek, akik másik országokban élnek, még annak az országnak a nyelvéből is átvesznek szavakat, hiszen körülöttük sokan azt használják. A felvidéki magyarok Szlovákiában például *tyeplákit* viselnek, ha *melegítőnadrágot* vesznek fel, és *horcsicával* (mustárral) eszik a virslit. A kárpátaljai magyarok Ukrajnában *zsemle* helyett *bulocskát*, üdítőitalként pedig *szokot* fogyasztanak.

Vannak olyan szavak is, amelyeket több területen is használnak, de nem mindenhol jelentik ugyanazt. A vajdasági magyarok Szerbiában a *patikát* nem gyógyszer vásárlására használják, hanem azt veszik fel *tornacipő*ként. Ha egy Romániában élő magyar *vesz egy autóbust*, nem vásárol egyet, hanem csak felül rá.

De nemcsak a szavak és jelentéseik különbözhetnek. A Felvidéken élők *tyepláki*ját Magyarországon *mackónak* vagy *melegítőnek* mondják, de a Balaton északi partján sokan *melegítőnek* ejtik, déli oldalán *melegítőnek*. Dunántúlon a *fűzet* nemcsak iskolai eszköz, hanem a fizetést is jelentheti, útbaigazításkor pedig nem *arra* vagy *erre* irányítanak (sőt: *irányittanak*), hanem *aara* vagy *eere*, a hosszú *r* helyett az *a* és az *e* hangokat nyújtva.

Az ország északkeleti csücskében és az ottani határokon túl előfordul, hogy két magánhangzót

ejtenek szorosan egymás után: az ereinkben keringő vörös folyadékot néhányan *véirnek*, mások *viérnek* mondják. A „szögédieken” kívül sok más vidéken is *ö-t* ejtenek az *e* helyén, a legtöbben pedig váltogatják: *fel* és *föl*, *zsemle* és *zsömle*, *csengetés* és *csöngetés* egyformán megállják helyüket a magyarban.

Egyéniségünket szeretjük öltözködésünkkel, hajviseletünkkel kifejezni. A beszédünk is kifejezi személyiségünket és hovatartozásunkat, hogy honnan jöttünk, kik vagyunk és kikkel tartozunk össze. Közös nyelvünk a magyar, de ha mindenki ugyanazokat a szavakat használná azonos kiejtéssel, nyelvünk sokkal színtelenebb volna, és nem tudnánk megkülönböztetni egymást.

A legtöbb ember saját környezete beszédét tartja legszebbnek, de ez nem meglepő. Gondolj csak bele: biztosan úgy érzed, hogy a te nagymamád készíti a legeslegfinomabb sütitket a világon, ám az osztálytársaid ugyanezt hiszik az ő nagyijukról. Vannak szavak, amiket mi nem használunk, de ettől még nem rosszak - csak mások. Hiszen a *vánkos* ugyanolyan puha lehet, mint a *párna*, a *tócsni* pedig akkor is finom (sok tejfölle!), ha valahol *lapcsánkaként* teszik elénk.

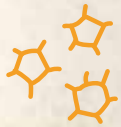
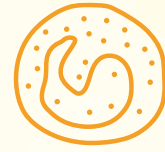
Mivel a nyelvet emberek használják, az is éppoly sokféle lehet, mint ők. A sok érdekesség együttesen alkotja anyanyelvünket, a közös nyelvet beszélő emberekből így formálódik közösség.

PARAPATICS ANDREA

Szedjük szét! Nézzünk bele!

- Te is szeretted tudni, miből állnak össze, hogyan működnek a dolgok? Szedtél már szét játékautót, bűvös kockát, mobiltelefont? Kíváncsi vagy, hogyan tekeredik a csiga teste a csigaházon belül, vagy miként kakil egy pillangó? Nem vagy egyedül!
- Az emberek mindig is kíváncsiak voltak, szerettek volna a dolgok mélyére, belsejébe nézni. Először azt vették észre, hogy a vízzel telt üvegeken átnézve jobban látszanak a tárgyak, de később rájöttek, hogy a megfelelően formált, csiszolt üvegek mindent felnagyítanak. Így jobban meg tudták figyelni az aprócska lényeket és azok legkisebb porcikáit is, például a katica bokáját vagy a virág porzóit.
- Két szemüveggéztető mester, apa és fia, addig-addig kísérleteztek, míg megalkották az első mikroszkópot (görögül: *mikron* = kicsi + *szkopein* = nézni). A holland Hans és Zacharias Janssen (ejtsd: hansz és zahariász janszen) készüléke a valóságosnál kilencszer nagyobbak mutatta a dolgokat, és ezzel akkoriban mindenkit lenyűgöztek. Az emberek úgy érezték, új világ tárult fel a szemük előtt, amelyről eddig fogalmuk sem volt. Mindez a 16. század végén történt, és sok tudós nagyon örült, hogy végre közelebbről is megnézheti, amivel addig is foglalkozott. Akadt,

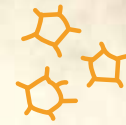

aki a növényeket, más az ásványokat, megint más az emberi testet kezdte alaposabban vizsgálgatni, és az apró, addig nem látható részletek sok mindenre magyarázatot adtak. Például, hogy miképpen látunk vagy milyen a vérkeringés. Amíg a mikroszkóppal meg nem pillantották a hajszálereket, senki sem tudta, hogyan kerül a vér a verőerekből a vénákba.

Egy évszázad sem telt el, és az emberi kíváncsiságnak köszönhetően a nagyítás művészete olyan gyorsan fejlődött, hogy Antony van Leeuwenhoek (ejtsd: antóni fan léüvenhuk) már 270-szeres nagyítással vizsgálódhatott. Ő számolt be először a pocsolóban lakó parányi lényekről meg a vérben lévő vörösvérsejtekről. Bizonyítható lett, hogy minden virágnak más formájú a virágpóra, és a légynek hatszögletű lencsékből áll a szeme.

Ha valamit meg kellett fejteni, részekre kellett szedni, a legkíváncsibb mikroszkópot használták, mert felismerték, hogy néha a szemmel nem látható alkotórész ad magyarázatot a rejtélyre. Sokáig például nem értették a betegségek terjedését. Furcsa elméleteket találtak ki, mesebeli alakokat, bűbájok, átkok hatását. Gyanakodtak a szél betegséghezó hatására, vagy arra, hogy a négy testnedv (vér, nyál, fekete epe, sárga epe) egyensúlya felborul - de a valódi kórokozókat csak a mikroszkóp segítségével pillanthatták meg.

És a részekre bontás tovább folytatódott. Új kérdések bukkantak fel: vajon mi kisebb még a baktériumoknál is? Hogyan épülnek fel az

egyek sejtek? Talán még az atomokat is részekre lehet bontani? Volt, amikor úgy hitték, az atom a világegyetem legkisebb építőköve, a nevét is innen kapta, görögül az *atomosz* azt jelenti: elvágtatlan, oszthatatlan.

Az elektronmikroszkóp felfedezése ezekre a kérdésekre is választ adott. Az első ilyen szerkezetet 1933-ban Ernst Ruska (ejtsd: ernszt ruszka) német fizikus készítette, és ezért később Nobel-díjat is kapott. A legtökéletesebb hagyományos mikroszkópok 1000-1500-szoros nagyításra voltak képesek, de az elektronmikroszkópok ennek akár többszázszorosára! Csak vákuumtartályban működnek megfelelően, tehát a mikroszkópot, sőt a vizsgálandó mintát is vákuumba, azaz légüres térbe kell helyezni. Az elektronmikroszkópban felgyorsított elektronok segítségével kapunk lenyűgözően részletgazdag képeket. Ma a tudósok molekulák szerkezetét térképezik fel a legfejlettebb elektronmikroszkópokkal. A háromdimenziós képeket alkotó szerkezettel megpillantott pöttömnyi alkotórészek ismét újabb kérdéseket vetnek fel. Megválaszolásukhoz valószínűleg még kisebb részeket kell megfigyelnünk.

Vajon milyen mélységig tekinthetünk az anyagok belsejébe? Lehet, hogy még a többszázszoros nagyítás is fokozható? Bizonyára. És talán éppen te találod fel az eszközt, amely ezt lehetővé teszi.

SCHMÖLTZ MARGIT

A gyűjtemény

Volt egyszer egy Gyűjtő, kacatokat gyűjtött, limlomokat halmozott, telezsúfolta a szobáit mindenféle tárggyal. Reggel korán kelt, megszámlolta a gyűjteménye darabjait: csorba bögréket, fél pár zoknikat, régi bútorokat, ezüstkanalakat és bélyegeket, madártollakat, szalvétákat és színes kavicsokat. A világ minden tájáról csodájára jártak a gyűjteményének. Délben fogadta a látogatókat, körbevezette őket a házban, ők pedig cserébe ebédet hoztak, amit a Gyűjtő egy ütött-kopott kredencre ülve jóízűen elfogyasztott. Bőven maradt vacsorára is! Este a Gyűjtő, miután jóllakott, sétálni indult, újabb kacatok és limlomok után kutatva.

Egy ilyen séta alkalmával történt, hogy nem talált semmit. Semmit! Sehol egy különleges madártoll, sehol egy furcsa termés... Elkeseredve ballagott haza. Mit mutat így holnap az embereknek?

És ez csak a baj kezdete volt, mert másnap is ugyanígy járt, és az azt követő napon is. Mi történhetett?, töprengett, de nem tudta megfejteni a rejtélyt. Úgy tűnt, semmi sem hiányzik már a gyűjteményéből. Az emberek viszont újdonságok híján lassan elmaradoztak: senki nem csodálta meg többé a gyűjteményt, senkit nem vezethetett körbe, senki nem hozott többet ebédet.

Kétségbeesésében a Gyűjtő a Kereskedőhöz fordult. Tudta, hogy ha eladja a gyűjteményét, a Kereskedőtől pénzt kap; pénze pedig egyáltalán nem volt.

- Csak a bajt hozza rám ez a sok kacat! - panaszkodott a Kereskedőnek, aki fontoskodva

bólogatott. Közben végigjáratta tekintetét a felhalmozott tárgyakon.

Kilencszáz csorba bögre, ötezer fél pár zokni, hatszázötven ezüstkanál, egy szobányi bélyeg, harminc kiló madártoll, hatvannégy doboz szalvéta, ezerkétszáz kavics: mindezt szemöldökráncolva felírta a füzetébe.

- Csodálatos gyűjtemény, csodálatos - mondta aztán -, szép összeget tudok érte ajánlani.

Megegyeztek. Másnapra öt teherautó állt a Gyűjtő háza előtt, hogy elvigye a gyűjteményét. Ő szomorúan elbúcsúzott a limlomoktól; a pénzre gondolt, amit cserébe hamarosan a markában tudhat. Soha többet nem gyűjt majd semmit, viszont annyi pénze lesz, hogy bármit megvehet. Bármit! Akár csorba bögréket, fél pár zoknikat, ezüstkanalakat is...

Még egyszer körbenézett a telezsúfolt szobákon, nagyot sóhajtott, aztán beengedte a Kereskedőt.

A Kereskedő, ahogy belépett, a táskájába túrt, és szépen, egyesével elkezdte számolni a gyűjteményért járó pénzt. Az érmék csengése hallatán a Gyűjtőnek hirtelen eszébe jutott valami. Amint a Kereskedő az utolsó fillért is odaadta és behívta a hordárok, hogy vigyék ki a sok holmit, a Gyűjtő egy üvegvitrinhez rohant, amiben korábban kedvenc pöttös bögréjét tartotta.

- Tudom már, mi hiányzott a gyűjteményemből! - kiáltott fel; azzal az összes érmét az üres vitrinbe rakta. Késő éjszakára a hordárok az utolsó darabokat is elvitték, a Gyűjtő pedig új gyűjteményében gyönyörködött.

MÉSZÁROS BLANKA

Galiba a szélhivatalban

Csupor Alfonz, a Szélvész Szélkereskedő Társaság igazgatója gondterhelten vakargatta feje búbját széllébélt irodájában. Reggel óta mást se csinált, csak fogadta a világ minden sarkából érkező panaszokat. Egy baklövés miatt ugyanis a megrendelt szélcsomagok összekeveredtek. A sarkvidékre langyos szellő érkezett, a napsütötte tengerhez fogcsikorgató, jeges fürgeteg, a sivatagba villámokkal tűzdelt viharos szelek, a városokba mindent felkapó forgószelek. Már egészen belefájdult a feje a sok gondolkodásba, mégsem sejtette, hol csúszhatott hiba a gépezetbe.

Hirtelen kivágódott az ajtó, és beviharzott Ciklon kisasszony, a titkárnője.

- Ezer bocsánat, igazgató úr, de már tizenöt tévétársaság és huszonegy magazin riportere ostromolja vállalatunkat a földkerekségen kialakult szélzűrök miatt. Harmincöt ügyvéd meg is fenyegette cégünket, mivel ügyfeleik nem azt a szélszállítmányt kapták, amit megrendeltek. Óriási károkat okoztunk eszkimó barátainknak. Többen hajléktalanok lettek, mert a langyos szél helyenként megolvasztotta a hótakarót, a jégkunyhók pedig egyszerűen elsüllyedtek. A tengerpartokon a jeges hóvihar miatt becsődöltek a fagyaltüzletek, a forró tea ára meg az egekig szökött a tőzsdén.

- Elééég! - kiáltott Csupor Alfonz. - Magam járok utána, mi történt!

Ahogy benyitott a hatalmas raktárba, ahonnan a csomagokat útnak indítják, döbbsen megállt. A legmagasabb polc előtt fiatal szélidomár egyensúlyozott a létra tetején, és éppen egy kósza szelet próbált visszagyömöszölni az üvegbe. A létra lábánál gúzsba kötve, mérgesen fújtatott egy orkán. A plafonról, mint a denevérek, apró szélények csüngtek, és susogtak, huhogtak, sőt némelyek még süvítettek is.

- Mi ez a ramazuri?

- Szörnyen sajnálom, uram! Mindennek a fránya nagy szívem az oka! - kászálódott le a létráról az ifjú. - A szélgyerekek olyan bánatosan néztek rám az üvegekből, gondoltam, kicsit szabadjára engedem őket, hadd kergetőzzenek. Aztán összekutyulhattam a küldeményeket.

Csupor Alfonz kedvelte a jótét lelkeket, de a galiba az galiba, helyre kell hozni. Így a szélidomár azonnal elutazott a sarkvidékre, összegöngyölte a langyos szellőt, és légipostával a tengerhez küldte. Amint a meleg szél megérkezett, a jeges fürgeteg máris felkerekedett, és elsüvített a sarkvidékre. Csupor Alfonz a póru jár eszsimóknak vadonatúj jégkunyhókat, a tengerparti fagyizóknak egész nyárra elegendő fagyaltot ajándékozott kárpótlásul.

S hogy mi lett a rakoncátlan szélgyerekekkel? Kaptak egy szélfutatót, ahol foroghatnak, pöröghetnek, míg útra nem kelnek.

LACZIK-PINTÉR EDIT

TÖRÖK ESZTER rajzai

Ki vagyok én?

Szoktam nézegetni magam a nagyítómmal. Figyelem a szemem mintázatát, az íriszt, meg az ujjlenyomatomat, amit ott hagyok mindenhol. Ezek alakzatában különbözöm a világ összes emberétől. Néhány tulajdonságomban viszont csaknem azonos vagyok másokkal. **A kíváncsiságom az enyém.**

Nemcsak az ujjlenyomatunkban különbözünk minden más embertől. Több ezer baktériumfaj él a bőrünkön, amelyek hasznosak számunkra. De hogy a több ezerből egy adott ember bőrén melyek találhatóak, ugyanúgy egyedi, mint a bőrreljolat lenyomata.

Olykor, ha anyukám haragszik rám, azt mondja, tiszta apád vagy. Nem tudja, milyen szívesen hasonlítok rá! Azt mondják, a gyerekek fele részben az anyukájuktól, fele részben az apukájuktól kapják a sejtjeikben lévő örökítőanyagot. De ez mit jelent? Félig olyan vagyok, mint ők? Félig úgy teszek majd felnőtt koromban, mint az egyikük, s félig, mint a másikuk? **A kétségeim az enyéme.**

Szeretnék olyan ügyesen szerelni, mint az apukám, és olyan gondoskodó lenni, mint az anyukám. De nem szeretnék olyan dühös és szomorú lenni, mint néha ők.

A sejtekben lévő örökítőanyag, a DNS, illetve a benne lévő gének nem tulajdonságokat örökítenek át, hanem csak azok kialakulásának lehetőségét. Nagyon bonyolult kölcsönhatásokon múlik, hogy egy adott lehetőségből lesz-e valóságos „tulajdonság”. Függ attól, hogy a másik szülőnktől ugyanarra a tulajdonságra (például a fülcimpánk alakjára) nézve mit örököltünk, függ más gének befolyásától és még sok minden mástól. Ezért sokkal bonyolultabb módon vagyunk olyanok, mint apánk vagy anyánk.

Van, amiben teljesen más vagyok! Egyikük sem tud például olyan jól énekelni, mint én. Állítólag az ő szülei sem tudtak, sőt az egész családban csak én vagyok ebben ügyes. Akkor ezt honnan szereztem?
A vágyaim az enyéme.

A gének elsődlegesen testi tulajdonságok kialakulásával kapcsolatosak. Leleki tulajdonságok, jellemző lelki adottságok, tehetségek öröklése ezeknél sokkal bonyolultabb. A zenei tehetségnek van valamilyen mértékben örökletes alapja. Szép példákat lehet hozni erre, híres muzsikusok családját. De ne felejtjük el, hogy az ellenpéldák száma még nagyobb. Ha a zenei tehetség az öröklődésen múlna, majdnem minden zenésznek muzsikusok lennének a gyerekei is. De nem így van. Kodály Zoltán úgy vélte, „nincs botfűlűnek született gyerek”, csak olyan, akit nem ért elegendő értékes zenei hatás.

Vagy inkább olyan vagyok, mint a festék?
Összekeverünk két színt, és kijön belőle egy harmadik, ami soha többé nem lesz olyan, mint az előző kettő volt, és szétválasztani sem lehet többé? Vagy mint egy étel, amiben összefőnek, és egyben meg is változnak az ízek? **A képzeletem az enyém.**

A kislábujjam éppúgy görbül, mint apué, a szemöldököm formája pedig anyutól van. Ezt nem ők döntötték el, de azt igen, hogy a családnemet aputól, a keresztnemet anyutól, sőt a nagymamámtól kaptam. Ha bemutatkozom, el is csodálkozik mindenki, mert nem túl divatos név. Ha kinevetnek miatta, szégyellem, pedig valójában nagyon tetszik, hogy nemcsak az osztályban, de még az iskolában sem neveznek így senkit. **A titkaim az enyéme.**

A mosolyom a nagynénikémé, a termetem a nagymamámé, de akkor mi az enyém?

A termetet, a testmagasságot több gén együttesen határozza meg. Mindkét szülőnktől öröklünk valahány „magas” gént, s várhatóan - de nem feltétlenül, hiszen sok más tényezőtől is függ, hogy milyen magasra nővünk - a kettő átlaga körüli lesz a tényleges testmagasságunk.

Az örömöm, a bánatom, az álmaim enyéme-e?
A dühöm, amit akkor érzek, ha bántanak, az enyém?
A kérdéseim az enyéme.

Városrész és város-egész

Ha idegen településre érkezünk, nemcsak szemünkkel fedezzük fel a látnivalókat, hanem lépteinkkel is érzékeljük az új hely méretét, arányait, rendszerét. Legyen az falu, kis- vagy nagyváros.

Jó ideig *csoporthoz* a családi-rokoni közösséget tekintették, aztán a pár száz, legfeljebb néhány ezer fős tábort vagy törzsi falut. Ám a gyakori éhínségek, a váratlan természeti katasztrófák kivédése már újfajta *közösségek* új együttműködését kívánta. Gát, csatorna, vízvezeték kellett a túléléshez - mindehhez pedig város. Az Eufrátesz és a Tigris folyói például nemcsak a vizet biztosították, hanem a *kommunikációt* is, amivel a magasabb szintű - például öntözéstechnikai - eljárásokat megismerhették a valamivel távolabb élők. A földművelés fejlődésével csökkent az ínség, sőt gabonafölösleg lett, ez pedig lehetővé tette a különféle szakmák fejlődését, önállóságát. Szükség volt már építészekre, írnokokra, művészekre, jogászokra...

A városok kialakulását nagyban segítette a megfelelő környezet, a kedvező természeti táj.

Egy sziget védelmet adhatott, a kereskedelmet szolgálta a közeli hajózható folyó, kikötő, az ipart serkentette egy ércmező.

De meddig falusias, és mettől mondható városiasnak egy település? Az Egyesült Nemzetek Szervezete (rövidítve: ENSZ) hivatalos álláspontja szerint a város 20 000 lakos felett kezdődik, mások úgy tartják, nem a lélekszám a döntő, és akár 250 lakos is alkothat várost. A jó szemű régész, ha megkezd egy feltárást - akár a vikingek földjén, akár a Közel-Keleten -, látja, hogy falu volt-e ott egykor vagy város. A városok központjában ugyanis a legtöbbször hatalmas téglá- vagy kőépületek álltak: gabonátárolók, paloták, templomok. A középkorban már a központba került a piac és a kereskedőcsarnok is. A város fogalmát meghatározó tudósok nélkülözhetetlenek tartják a könyvtárat, levéltárat, iskolát és a bíróságokat. A városoknak évezredek óta fala is volt (néha csak palánk vagy cölöpsor), ami a függetlenségüket is jelképezte.

Megesett, hogy

különböző okok miatt
változtatták a város határát -
Bécsét száz év alatt négyszer is áttették egyik
helyről a másikra.

A város sokarcú. Legfőbb ellentmondása, hogy
felszabadít a puszta létfenntartás küzdelmei alól,
ugyanakkor el is választ a terményt adó földtől.
A városlakók azoktól az intézményektől függnek,
amelyek alkalmazzák őket. A városi társadalmakat
más törvények szabályozzák: ezeket írásba
foglalják. A városok létrejöttének egyik feltétele
az írás. És bármilyen meglepő, egykor a templomok
voltak a gazdaság motorjai. A világ első városainak
egyikében, a mai Irak területén található Ur
városában a templomok csak a textilgyártásban
negyvenezer munkást alkalmaztak. A vallás minden
városlakót összekapcsolt, fiatal és időst, férfit és
nőt, nincstelent és vagyonost.

Falut és várost tehát nemcsak a lakosok száma
különbözteti meg, hanem az is, milyen sokrétegű
tevékenységet folytatnak az emberek. Mi minden
kapcsolódhat össze egy városban! Tudsz példákat
mondani?

Örkény István egyik rövid novellája, *Az élet
értelme* című így szól:

*„Ha sok cseresznyepaprikát madzagra fűzünk,
abból lesz a paprikakoszorú.*

*Ha viszont nem fűzzük fel őket, nem lesz belőlük
koszorú. Pedig a paprika ugyanannyi, éppoly piros,
éppoly erős. De mégse koszorú.*

*Csak a madzag tenné? Nem a madzag teszi.
Az a madzag, mint tudjuk, mellékes, harmad-
rangú valami.*

Hát akkor mi?

*Aki ezen elgondolkozik, s ügyel rá, hogy
gondolatai ne kalandozzanak összevissza, hanem
helyes irányban haladjanak, nagy igazságoknak
jöhet a nyomára.”*

Úgy vélem, a koszorú a *csomótól* lesz koszorú.
Másképpen: a kötéstől, a kapcsolattól. A város nem
nagyra nőtt falu, nem is összeragasztott falvak
együttese. A város attól város, és nem egymás
mellé épített házak, házcsoportok, dűlők és
utcák összessége, hogy sok-sok, a tanyasinál és a
falusinál magasabb szintű kötés, kapcsolat alakul ki
az emberek között. Ehhez együttműködés, vagyis
összetett és együttes munkavégzés szükséges.
Így aztán a város nem is örök és változtathatatlan,
hanem lakóival és környezetével együtt
folyamatosan formálódik.

SZVETELSZKY ZSUZSANNA

A résen át

Az erdőben sétálok, körülöttem kisebb-nagyobb fák, bokrok, a tisztáson fűfélék és virágok, mindenféle madarak, rovarok röpködnek. Egy fa még nem erdő, kettő, három sem. Ki tudja, hány fa kell egy erdőhöz? De ha sok fa van, önmagában az sem elegendő, mert nem hiányozhat a dús aljnövényzet, a cserjék, az erdei virágok sem.

Hirtelen elképzelem, hogy ha mákszemnél is kisebb lennék, belebújhatnék egy növénybe, és kifürkészném, mi van belül. És ahogy elgondolom, érzem, hogy már zsugorodom is. Egy enyhe szélfuvallat felemel, mint a porszemet, felröppent egy fára, annak is az egyik levelére. Körülnézek.

Mintha nagy, zöld mező közepén lennék.

Kis nyílásokat, légréseket keresek, amelyeken át be tudok jutni a levél belsejébe. Csakhogy azok a levél alsó felén (fonákján) vannak.

A levélhez tapadok, nehogy leessek, és óvatosan áttornázom magam a másik oldalra.

Szerencsére akad egy légrés - még jó, hogy nyitva van! Zegzugos folyosón találok magam. Milyen huzat van! Hol innen, hol onnan fúj a szél, és párás a levegő. Erre a folyosóra kívülről több rés is vezet, amelyeken a növény számára szükséges szén-dioxid jut be,

és a termelt oxigén megy ki. A fel nem használt víz is ezeken a nyílásokon át párolog el. A levél külső rétegén átszűrődő napsütésben zölden derengő sejtek vesznek körül. Felül, szorosan záródó hosszúkásak, magasak, alattuk sok lazábban elhelyezkedő sejt, szinte összevissza, melyek együtt úgy néznek ki, mint egy lyukacsos szivacs.

Jó lenne bebújni az egyik sejtbe, de kemény a külső burkolata, mint a fal, még ha nem is téglából van.

Nagy nehezen átfúrom magam rajta. Sűrű nedv vesz körül, amiben zöld lencsék, korongok úszkálnak, mintha repülő csészعالjak lennének. Ezek az oxigént termelő zöld szintestek. Csak úgy nyelik a napfényt. Belsejükben vékony hártyák (membránok) hálózata látható. Rajtuk kívül fura, hurka vagy kukac alakú puhányok sodródhatnak az

áramló folyadékban, ezek a sejt energiatermelő „erőművei”. Ahogy a nedvben úszom, többféle, hártyával borított, apró részecske vesz körül.

Mindegyiknek más a feladata. Amott pöffeszkedik egy főnöknek látszó, nagy, gömb alakú valami - a sejtmag. Mindent tud a körülötte úszkálókról,

birodalmának, az egész sejtnek a működéséről, és szükség szerint szervezi, irányítja, hogy mi történjék.

Annyira elmerülök a különös látványban, hogy csak sokára jut eszembe:

igyekeznem kell kifelé, mert ha száraz a külső

levegő, bezáródnak a nyílások, hogy a vízpára el ne illanjon. Akkor én is itt ragadok! Kibújok a sejtből,

és a zegzugos, huzatos folyosón sietek vissza az egyik légréshez. Aztán már zuhanok is a föld felé.

Zuhanás közben villámgyorsan emberméretűvé nővök, és ismét ott állok, ahonnan elindultam: körülöttem az erdő fái, bokrai, virágai. Csak azt sajnálom, hogy levélbeli kalandom során nem volt nálam egy méretem szerinti, mini fényképezőgép.

SZIGETI ZOLTÁN

Most vagyok bajban

Fogalmazásból azt a házit kaptuk, hogy írjuk meg, miért szeretjük a családukat. Nem ment, pedig törtem a fejem. Csak azt tudtam leírni, miért szeretem anyát, meg miért szeretem apát, meg miért szeretem a húgomat. Mondtam is anyának, hogy most vagyok nagy bajban, és mi is ez a nagy baj. De ő csak mosolygott, és azt mondta, pont azt soroltam el, amit kell. Anya olyan okos! Azt is kitalálja, amit nem is tudom, hogy tudok.

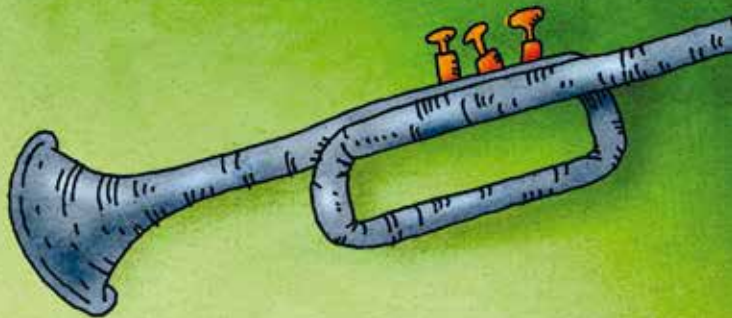
HAÁSZ JÁNOS

Folyófióka

Ma mint színes üveggolyó örvénylik az öreg folyó. Fel-le ugrál száz gyermeke, nem nézi, hogy zajt vernek-e haladtában. Vonultában csendes partok homokjában ha ott ragad, ha ott marad víztócsányi folyócfat, nem keresi, nem siratja, ilyesminek nincs divatja folyó úrnál, ő csak hagyja. Így is tengerbe jut a nagyja. Így történt, hogy egy kis cseppet, aki cseppet nagyobb kalandot sejtett az ég kékjében, mint az árban, a forró augusztusi nyárban páraként lebegve az égben egészen egy felhőig úzótt. Ám a felhő minden kósza párát lehűtött. Történt ez pontosan délben. S mindjárt eleredt az esernyőtlenekre leső kérlelhetetlen augusztusi eső.

BIRÓ ERIKA

Ormányzás

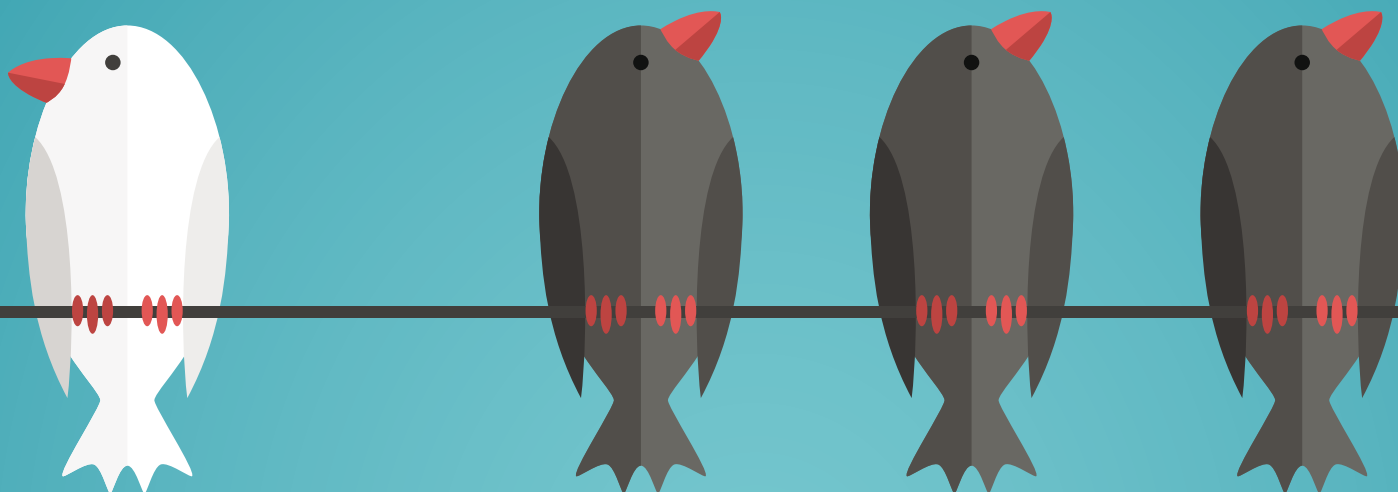

Figyeltem hosszan egy kiselefántot: ormányozott, pörgött, helikoptert játszott; lasszót vetett néhány árva bokorágra, azután nagy orrát mankónak használva sántikálni kezdett - szinte fel is bukott. Mint később megtudtam (kicsit sem köztudott): az elefántgyerek könnyedén tanul. Magától trombitál (harsányan és vadul). Egy tantárggyal viszont meggyűlik a baja - javarészt fizika, s nehezebb, mint bármi: hogyan lehet az ormánnyal hatékonyan, szépen - emelt szinten, művészi - bálni. Érző, tapintó kéz, veszélyes buzogány, pohár, zuhany, hangszer, ölelő kar, fegyver - nagybetűs Tudomány kiismerni annak, ki ha egyensúlyoz, tüsszenteni sem mer. Amikor úgy látszik, kiselefánt játszik önfeledten, vígan saját ormányával: leckéjével küzd épp, s ormánya nem átall játszani szegény gyerekelefánttal.

POLGÁR TERÉZ ESZTER

Ecc-pecc, kimehetsz!

A kirekesztés egyidős az emberiséggel. Egyike a legsúlyosabb büntetéseknek, ha akár a törzsből, az egyházból vagy a hazából közösítik ki a bűnösnek tartottat.

A tilalmaknak (idegen szóval *tabuknak*) nagyon fontos szerepe volt a törzsek életében. Ha a törzs valamely tagja megsértett egy tabut, például elfogyasztott valamilyen tiltott ételt, megpecsételődött a sorsa, mert a törzs hite szerint az ősök emlékét gyalázta meg. Attól kezdve a tabu megszegőjéhez nem szóltak, levegőnek tekintették, és akár meg is ölheték. Akkoriban az emberek még csak a törzs részeként tudták elképzelni az életüket, így ez az állapot hosszú távon elviselhetetlen volt, és egyszerűen behaltak az állandó félelembe.

A fejlettebb társadalmakban a kiközösítés más formái is megjelentek. Ilyen volt a cserépszavazás intézménye. Az athéni polgárok összetört

- cserépdarabokra írt szavazataikkal tíz évre eltávolíthatták a városból azt a polgárt, aki véleményük szerint zavarta a köznyugalmat. Tudunk ennél súlyosabb esetről is. Szókratész, az ókori filozófus nyíltan bírálta az athéni politikusokat, és túl sok ellenséget szerzett magának. Istentelenséggel vádolták meg, és i. e. 399-ben halálra ítélték: egy gyomnövény, a bürök mérgét kellett meginnia. Tanítványai meg akarták szöktetni, de Szókratész hazája elhagyása helyett a bürök poharat választotta.

- A középkori Európában az egyházi átok a pápák fegyvere volt az egyre nagyobb hatalomra törő uralkodók ellen. A kiközösített nem mehetett el istentiszteletre, nem vehette fel a szentségeket (például házasságkötéskor), nem részesült az egyház imáinak hatásaiból, nem lehetett egyházi temetése, és a híveknek kerülniük kellett.
- VII. Gergely pápa három uralkodót is kiátkozott,

többek között 1077-ben IV. Henrik német-római császárt. A császár gyalog, böjtölve, vezeklőcsuhában ment kíséretével Canossa (ejtsd: kanossa) várához, és a téli hidegben három napon át fedetlen fővel várt a várkapu előtt, hogy kiengesztelje a pápát. Azóta nevezik *Canossa-járásnak*, ha valaki bűnbánatot gyakorol és megalázkodik.

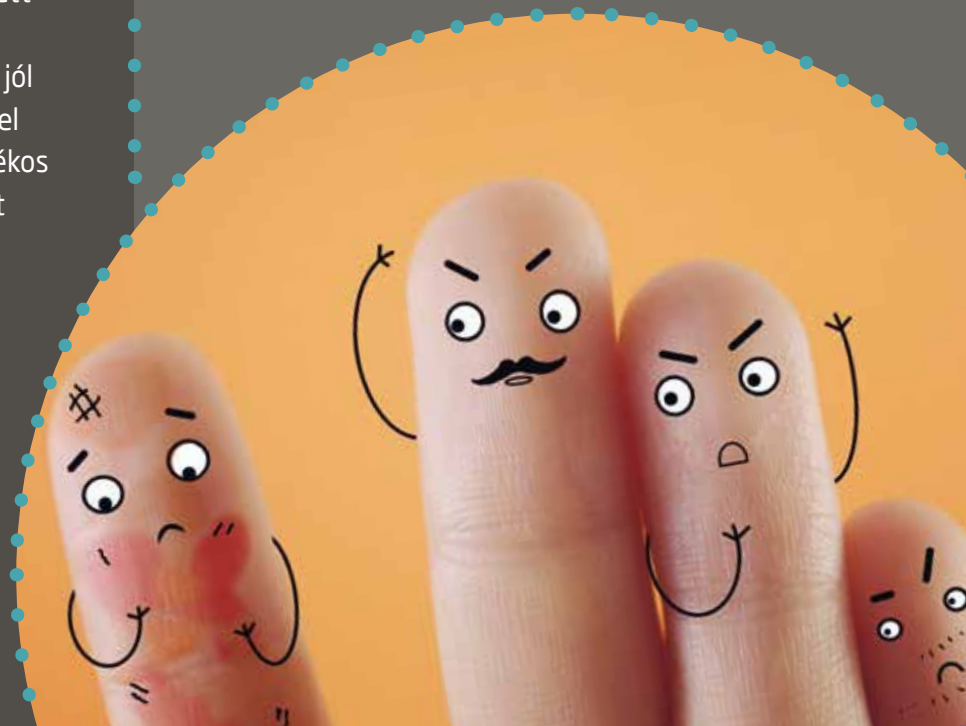
A kirekesztés az iskolai életben is megjelenik. Sokféle okból gúnyolhatnak valakit a társai, például ha ügyetlen, visszahúzódó, nem vesz részt a közös csínyekben, ha előnytelen a külseje, ha nem divatos a ruhája, mobilja, vagy valamilyen fogyatékossgal él. De mindez nem elég ok a kirekesztésre. Egy előnytelen külsejű gyerek is kerülhet a figyelem középpontjába, ha kiáll magáért és humorral hárítja a gúnyos megjegyzéseket. Ilyenkor a csúfolódók leszállnak róla, és olyat keresnek, aki gyenge és nem tudja megvédeni magát. A kiközösített ember legfőbb ismertetőjegye az önbecsülés hiánya. Akkor válik áldozattá, ha elhiszi, amit állítanak róla, hogy kevesebbet ér a többieknél. A kirekesztett gyerekek a gúnyolódások, kudarcok hatására hamar feszültek lesznek, és mivel nem tudják jól kezelni az ilyen helyzeteket, bántással, ütéssel válaszolnak. Minden kellemetlenséget szándékos támadásnak hisznek, és bárhogyan elégtételt akarnak venni, legyőzni a másikat.

Az önbizalom alapját a gyerekek a családjukban kapják meg, és azt a mintát követik, amit otthon látnak. A jól működő családokban a gyerekek támogatást, önbizalmat kapnak, megtanulják szeretni és tisztelni egymást, és hogy céljaik eléréséért olykor a kudarcot is el kell

viselniük. Ezek az egészséges önbizalommal rendelkező gyerekek sokat segíthetnek az áldozat szerepébe kényszerült társaikon, ha megtanulják a mediáció módszerét.

A mediáció *közvetítést* jelent. A szemben álló felek egy semleges, a nézeteltérések kezelésében jártas ember, a *mediátor* (közvetítő) segítségével oldják meg a vitás helyzeteket. Közösén keresik a megoldást, amely egyik fél vereségét sem jelenti. A mediátor átsegíti a vitatkozó feleket a holtpontokon, ügyel, hogy a vitát mederben tartsák, és segít az elfogadható megoldások kidolgozásában. Még hatékonyabb lehet a módszer, ha a vitatkozókat velük egyidős, jól ismert társuk segíti. A gyerekek a felnőttektől kevésbé fogadják el a segítséget, beavatkozásnak tekintik saját világukba. Több iskolában működik már kortárs mediációs program, ahol az érdeklődők beszélgetési modelleket, szabályokat tanulnak meg. A módszer lényege a beszélgetés: mert akivel sikerül szót érteni, azt már nem is akarjuk kirekeszteni.

PÁNTI IRÉN

Kerekedő kirakó

Amióta az eszemet tudom, szeretek kirakósozni. Amíg a többi gyerek a játszótéren rohangál, engem az köt le, hogy minden egyes darabnak megtaláljam a helyét. Amikor befejezem egy-egy kirakós összeillesztését, hosszan csak nézem a képet.

Anya azt mondja, az élet is olyan, mint a kirakós. Sok kis apró darabból áll össze, és nemcsak az ad örömet, amikor a képet már egyben látjuk, hanem amikor megtaláljuk a részek helyét. Nem igazán értem, mit jelent ez, de biztosan igaza van, mert anyának mindig igaza van. Legalábbis szerinte.

Most is két kirakós felett ülök, amiket a szülinapomra kaptam. Nem tudom eldönteni, melyiket kezdjem el, ezért mindkettőt kiborítottam a saját dobozába, és próbálom kisorsolni a nyertest. A két játék teljesen egyforma, csak a kép különbözik: az egyikből autó, a másikból helikopter formálható.

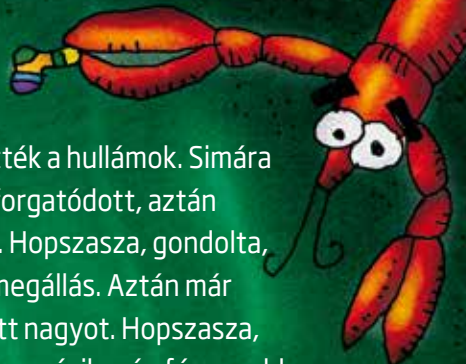

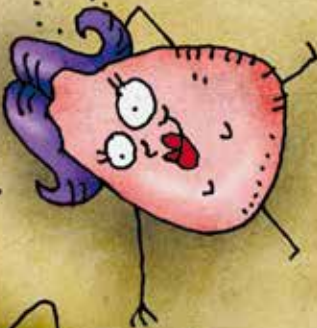

Már a negyedik ecc-peccnél tartok, amikor Szalonna kutyám beront a szobámba. A testemmel próbálom védeni a játékaimat, de annyira örül nekem, hogy heves farokcsóválása mindkét kirakóst a földre borítja. Az apró darabkák szanaszét repülnek.

- Most mi legyen? - nézek Szalonnára tanácstalanul. - Már nem tudom, melyik darab tartozik az autóhoz, és melyik a helikopterhez.

Végül egyszerre rakom ki a két kirakóst. Nem figyelek a képre, csak hogy minden darabnak megfelelő helyet találjak. Amikor sikerül befejeznem, elégedett lehetek. Ilyet még senki nem látott: egy kocsi propellerrel és egy helikopter négy keréken. *BODONI CSENGE*

Volt egyszer egy kavics...

MACSINKA
ZSOLT rajzai

...a patak medrében. Vitték a hullámok. Simára gurgatódott, fényesre forgatódott, aztán egyszer csak megakadt. Hopszasza, gondolta, mert nyomta a vállát a megállás. Aztán már nem nyomta, csak nézett nagyot. Hopszasza, szasza-hopp, mondta az a másik még fényesebb kavics, aki miatt ez a megállás történt. Néztek egymásra, és úgy forogtak tovább. Hatalmas hullámokat kacagott a patak bőrére a lubickolásuk, ahogy sodródtak erdők mentén, mezők partján, városokon át, le egész a tengerig. Közben annyira összemosódott bennük a bújás, hogy már eldőltek volna egymás nélkül, olyan féloldalasra csiszolódtak.

Egyszer aztán felszisszent a kavics, az a még síkosabb, még fényesebb, hogy jaj! Jahajaj! Nagyon felkiáltott benne a változás, amikor meglátta, hogy kiesett belőle egy darab. Egy picurka, egy épphogyka. Ott lebegett a vízben. Kapta el.

Mostantól más lesz? Nem lesz már világutazás? Szombat esti láz? Kérdezte benne a megszokás. Nem férünk már el az összébújásban? Elférünk, mondta a másik kavics, próbáld ki. Ölelkeztek, úgy próbálták. Pont elfér, látod, csak ne mozdul hirtelen, mert akkor kiesik! Dehogysis mozdulok, dehogysis. Épp közénk illik, látod? Érzed, ahogy ő is forgolódik, menne már, gurulna, pörögne, hengeredne. Nyughatatlan, miként a hullámok, nem tudja még a rengeteg időt.

Feküdtek a parton, nézték a madarakat, várták a dagályt, az elindulást. Azt kívánták, hogy most már hárman guruljanak, hárman pörögjenek tovább mindaddig, amíg a világ sodrása szét nem választja őket.

SZABÓ ATTILA

SZITAKÖTŐ IRODALMI KALANDTÁBOR

2019 nyarán a **Szitakötő folyóirat** nyolcadik alkalommal rendezi meg irodalmi táborát.

Időpont | **2019. június 24-28.**

Helyszín | **Ifjúsági szálláshely**

[8127 Aba, Kisfaludy u. 12.]

A táborhoz kapcsolódóan **alkotói pályázatot** hirdetünk 12-18 éveseknek **VÉGTELEN TÖRTÉNETEK** címen.

Lehet-e még új történetet kitalálni? *(Igen.)*
Újramesélni azt, amit már mások leírtak? *(Persze.)*
Hogyan kapcsolódhatunk elődeink világhódító írásaihoz, hőseihez, stílusához? *(Bátran. Tehát!)*
Végy egy jól ismert helyszínt, szereplőt, sztorit, és csomagold újra saját ízlésed szerint. Szabad illet? *(Szabad, csak válaszd ki gondosan a csomagolópapírt.)*

Beküldési határidő | **2019. április 12.**

Eredményhirdetés | **2019. május 3.**

Terjedelem | a mese 3-5000 leütés szóközzel együtt, a vers 8-24 soros.

A pályázat nyertese ingyenesen vehet részt a táborban, teljes ellátással.

A 2. helyezett 50%, **a 3. helyezett** 25% engedményt kap a tábor árából.

Csak a szerkesztőség email címére elektronikus úton eljuttatott pályázatokat fogadjuk el:

info@szitakoto.com

Minden pályázó legfeljebb egy pályamunkát nyújthat be.

A pályamunkákat HORGAS JUDIT és SZABÓ ATTILA táborvezetők bírálják el.

